

BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET

Børnehaveklassen

Faghæfte 2019

Børnehaveklassen

Indledning	3
Folkeskolens formål	4
Fælles Mål	5
Læseplan	13
Undervisningsvejledning	41

Indledning

Dette hæfte er 2. reviderede udgave af faghæfte for børnehaveklasse 2019.

Et af folkeskolens vigtigste formål er at give eleverne kundskaber og færdigheder i samarbejde med forældrene. Folkeskolens fag og emner er centrale for dette formål. Det er gennem undervisning i fag og emner, at eleverne skal forberedes til videre uddannelse og få lyst til at lære mere. Folkeskolens fag og emner skal også bidrage til at fremme den enkelte elevs alsidige udvikling og forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre.

Hver dag leverer skolerne en vigtig indsats for at leve op til skolens og fagenes formål. Skolen skal understøtte lærerne, lederne og pædagogerne i opgaven med at tilrettelægge god undervisning med udgangspunkt i deres professionelle dømmekraft og efter lokale forhold. Børne- og Undervisningsministeriet udarbejder vejledende læseplaner og undervisningsvejledninger i fag og emner for at tydeliggøre rammerne for undervisningen og understøtte de fagprofessionelle i deres arbejde. Ministeriets læseplaner og undervisningsvejledninger fra 2019 fremhæver særligt to forhold: Sammenhængen mellem skolens formål, fagenes formål og indholdet i det enkelte fag; og det professionelle råderum i tilrettelæggelsen af undervisningen.

Læseplanerne og undervisningsvejledningerne (2019) afspejler de løsnede bindinger i Fælles Mål. De nationale rammer for undervisningen er stadig fastsat i Fælles Mål. Fagenes formål, kompetenceområder, kompetencemål og de tilhørende færdigheds- og vidensområder fastsætter, hvad eleverne skal kunne ved afslutningen af bestemte klassetrin.

I faghæftet er fagets mål, læseplan og undervisningsvejledning samlet. Læseplanen beskriver den udvikling i indholdet i undervisningen, der tilrettelægges med henblik på at nå kompetencemålene. Læseplanen beskriver trinforløb, der understøtter tilrettelæggelsen af undervisningen ud fra færdigheds- og vidensområderne. Læseplanerne skal godkendes af kommunalbestyrelsen. Kommunalbestyrelsen kan anvende Børne- og Undervisningsministeriets, eller de kan udarbejde og godkende deres egen. Undervisningsvejledningen giver inspiration til undervisningen i faget.

Inden for disse rammer er der metodisk og didaktisk frihed til at tilrettelægge undervisningen – med respekt for fagenes forskellighed, elevernes faglige forudsætninger og med fokus på elevens faglige og alsidige udvikling. Med udgangspunkt heri skal undervisningen give eleverne de bedste forudsætninger for faglig fordybelse, overblik og oplevelse af sammenhænge samt mulighed for at tilegne sig de kompetencer, færdigheder og den viden, der ligger i de enkelte fag.

En række fagpersoner fra folkeskolen, professionshøjskoler og faglige foreninger har været centrale i udformningen af læseplaner og undervisningsvejledninger. Børne- og Undervisningsministeriet står for den endelige udformning af materialet.

Aftale om øget frihed om Fælles Mål i folkeskolen

Folkeskoleforligskredsen indgik den 19. maj 2017 en aftale om øget frihed om Fælles Mål i folkeskolen. Aftalen løsner bindingerne i Fælles Mål og gør alle færdigheds- og vidensmål i Fælles Mål vejledende. Det har medført en ændring af folkeskoleloven samt en ændring af bekendtgørelserne om Fælles Mål og børnehaveklassen.

Som opfølgning på aftalen har Børne- og Undervisningsministeriet udsendt vejledende læseplaner og undervisningsvejledninger til folkeskolens fag og obligatoriske emner. Læseplanerne og undervisningsvejledningerne (2019) er samlet i faghæfter sammen med skolens formål og fagets mål.

Folkeskolens formål

§ 1. Folkeskolen skal i samarbejde med forældrene give eleverne kundskaber og færdigheder, der: forbereder dem til videre uddannelse og giver dem lyst til at lære mere, gør dem fortrolige med dansk kultur og historie, giver dem forståelse for andre lande og kulturer, bidrager til deres forståelse for menneskets samspil med naturen og fremmer den enkelte elevs alsidige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen skal udvikle arbejdsmetoder og skabe rammer for oplevelse, fordybelse og virkelyst, så eleverne udvikler erkendelse og fantasi og får tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

Fælles Mål

Indhold

1 Fagets formål	7
<hr/>	
2 Fælles Mål	8
Kompetencemål	8
Opmærksomhedspunkter	9
Fælles Mål efter klassestrin	
Efter børnehaveklassen	10

1 Fagets formål

Eleverne skal i børnehaveklassen have lagt fundamentet for deres alsidige udvikling ved at give den enkelte elev udfordringer, der udvikler elevens nysgerrighed, videbegær og lyst til at lære mere og gøre eleven fortrolig med skolen. Eleverne skal tilegne sig viden og færdigheder, som undervisningen i skolens grundlæggende fag kan bygge videre på.

Stk. 2. Børnehaveklassens pædagogiske profil skal skabe sammenhæng både mellem elevernes overgang fra hjem og dagtilbud til skolen og mellem børnehaveklassen og de efterfølgende klassetrin og skolefritidsordning/fritidshjem. Leg skal udgøre et centralt element i undervisningen med vægt på legens egenværdi og læring gennem leg og legelignende aktiviteter. Børnehaveklassen skal tage udgangspunkt i og videreudvikle færdigheder, viden og erfaringer, som eleverne har tilegnet sig i familie og dagtilbud og fritid.

Stk. 3. Eleverne skal i børnehaveklassen udvikle lyst og engagement til og motivation for at beskæftige sig med skolens indhold, sociale fællesskab og særlige arbejdsformer og herved bidrage til grundlaget for elevernes videre skolegang.

2 Fælles Mål

Kompetencemål

Kompetenceområde	Efter Børnehaveklassen
Sprog	Eleven er opmærksom på forskellige måder at anvende sprog på.
Matematisk opmærksomhed	Eleven kan anvende tal og geometrisk sprog i hverdagsituationer.
Naturfaglige fænomener	Eleven kan ud fra viden og erfaring færdes iagttagende i naturen.
Kreative og musiske udtryksformer	Eleven kan udtrykke sig i billeder, musik og drama.
Krop og bevægelse	Eleven kan foretage valg, der styrker og udvikler kroppen.
Engagement og fællesskab	Eleven kan bidrage til fællesskabet og drage omsorg for sig selv og andre.

Opmærksomhedspunkter

Kompetenceområde / færdigheds- og vidensområde	Opmærksomhedspunkter
Sprog / Sproglig bevidsthed	Eleven kan genkende alle bogstavernes form, navn og lyd (undtagen q, w, x og z).
Matematisk opmærksomhed / Tal	Eleven kan genkende og ordne talsymbolerne og anvende dem til antalsbestemmelse.

Fælles Mål efter klassetrin

Efter børnehaveklassen

Kompetence-område	Kompetencemål	Faser	Færdigheds- og vidensområder og -mål					
Sprog	Eleven er opmærksom på forskellige måder at anvende sprog på.		Samtale		Fortælling		Sproglig bevidsthed*	
		1.	Eleven kan veksle mellem at lytte og udtrykke sig.	Eleven har viden om talesprogets funktioner.	Eleven kan gengive indhold af tekster.	Eleven har viden om fortællestruktur i fakta og fiktion.	Eleven kan eksperimentere med rim, bogstavlyde, ord og sætningsdannelse.	Eleven har viden om bogstavlydforbindelser og enkle regler for ord- og sætningsdannelse.
Matematisk opmærksomhed	Eleven kan anvende tal og geometrisk sprog i hverdags-situationer.		Tal*		Antal		Figurer og mønstre	
		1.	Eleven kan læse og ordne etcifrede naturlige tal.	Eleven har viden om tal-symbolerne og deres ordning.	Eleven kan bestemme antal i hverdags-situationer.	Eleven har viden om metoder til antalsbestemmelse.	Eleven kan gengive og beskrive enkle figurer og mønstre, herunder i digitale medier.	Eleven har viden om enkle geometriske figurer og mønstre.
Naturfaglige fænomener	Eleven kan ud fra viden og erfaring færdes iagttagende i naturen.		Årets gang		Dyr og planter		Bæredygtighed	
		1.	Eleven kan forbinde vejr-fænomener til årstiderne.	Eleven har viden om årets rytme i Danmark.	Eleven kan genkende dyr og planter i nærområdet.	Eleven har viden om inddeling af dyr og planter i grupper.	Eleven kan tage hensyn til naturen ved at tilpasse sin adfærd og leg.	Eleven har viden om hensigtsmæssig adfærd i naturen.
Kreative og musiske udtryksformer	Eleven kan udtrykke sig i billeder, musik og drama.		Oplevelse		Fremstilling		Kommunikation	
		1.	Eleven kan fortælle om egne oplevelser af billeder, musik og drama.	Eleven har viden om basale karakteristika for kunstneriske genrer.	Eleven kan eksperimentere med egne udtryk i billeder, musik og drama alene og i fællesskab.	Eleven har viden om basale redskaber og teknikker inden for billeder, musik og drama.	Eleven kan anvende digitale medier i bearbejdelsen af oplevelser og i kreative udtryk.	Eleven har viden om digitale medier.
Krop og bevægelse	Eleven kan foretage valg, der styrker og udvikler kroppen.		Fysisk aktivitet		Bevægelse og leg		Krop og hygiejne	
		1.	Eleven kan bruge kroppen varieret.	Eleven har viden om motorik og kroppens opbygning.	Eleven kan lege alsidigt.	Eleven har viden om legeformer, herunder digitale lege.	Eleven behersker basal personlig hygiejne.	Eleven har viden om bakterier og hygiejneregler.
Engagement og fællesskab	Eleven kan bidrage til fællesskabet og drage omsorg for sig selv og andre.		Deltagelse		Engagement		Samvær og samarbejde	
		1.	Eleven kan opbygge og efterleve klassens normer.	Eleven har viden om skolenormer, herunder normer for digital adfærd.	Eleven kan tage initiativ og fastholde valg.	Eleven har viden om mulighed for indflydelse i sociale og faglige fællesskaber.	Eleven kan etablere og vedligeholde positive relationer.	Eleven har viden om spilleregler for samvær.

■ Bindende rammer i Fælles Mål ■ Vejledende færdigheds- og vidensmål *Se opmærksomhedspunkter

Færdigheds- og vidensområder og -mål

Skrivning		Læsning		It og digitale medier	
Eleven kan eksperimentere med at skrive små tekster.	Eleven har viden om det alfabetiske princip, skriveretning og sætningsopbygning.	Eleven kan eksperimentere med at læse små tekster i forskellige medier.	Eleven har viden om læseretning og enkle ordlæsestrategier.	Eleven kan eksperimentere med digitale medier i arbejdet med sprog.	Eleven har viden om ikoner og værktøjer i digitale medier.
Sprog og tankegang					
Eleven kan anvende enkle forklaringer i forbindelse med placering og størrelse.	Eleven har viden om enkle matematiske begreber.				
Naturnysgerrig					
Eleven kan undersøge naturen ud fra egne iagttagelser, herunder med digitale værktøjer.	Eleven har viden om måder at undersøge natur på.				
Det sunde valg		Rundt på min skole		Trafik og færdsel	
Eleven kan sammensætte et sundt måltid.	Eleven har viden om kostråd.	Eleven kan færdes sikkert på skolens områder.	Eleven har viden om skolens regler og fysiske rammer.	Eleven kan begå sig i trafikken.	Eleven har viden om enkle trafikregler.
Følelser		Selvopfattelse			
Eleven kan handle hensigtsmæssigt på egne og andres følelser.	Eleven har viden om følelser og deres udtryk.	Eleven kan vurdere egne styrker og svagheder.	Eleven har viden om, at personer er forskellige.		

Læseplan

Indhold

1 Om læseplanens funktion	15
---------------------------	----

2 Læseplanens opbygning	16
-------------------------	----

3 Fagets formål og identitet	17
------------------------------	----

4 Børnehaveklassens kompetenceområder og kompetencemål	19
4.1 Fælles Mål for børnehaveklassen	19
4.2 Børnehaveklassens seks kompetenceområder	20

5 Udviklingen i indholdet i undervisningen	25
5.1 Sprog	25
5.2 Matematisk opmærksomhed	27
5.3 Naturfaglige fænomener	29
5.4 Kreative og musiske udtryksformer	30
5.5 Krop og bevægelse	30
5.6 Engagement og fællesskab	32

6 Tværgående emner og problemstillinger	34
---	----

7 Tværgående temaer	37
7.1 Sproglig udvikling	37
7.2 It og medier	37
7.3 Innovation og entreprenørskab	38

8 Opmærksomhedspunkter	39
------------------------	----

1 Om læseplanens funktion

Læseplanen beskriver grundlaget for undervisningen i faget. Læseplanen fortolker forholdet mellem skolens formål, lovens centrale bestemmelser om undervisningens tilrettelæggelse og de fagspecifikke bestemmelser i Fælles Mål.

Fagformålet beskriver, hvordan faget bidrager til at opfylde folkeskolens formål, og angiver den overordnede retning for tilrettelæggelsen af undervisning i faget. Fagformålet og de underliggende kompetencemål samt færdigheds- og vidensområder er således den overordnede ramme for lærerens overvejelser om tilrettelæggelse af undervisningen, herunder overvejelser vedrørende valg af undervisningens indhold. Læseplanen udfolder de bindende kompetencemål samt færdigheds- og vidensområderne i Fælles Mål, hvor det faglige indhold konkretiseres.

Læseplanen uddyber kompetencemålene og beskriver det indhold og den progression, der skal knytte sig til kompetencemålene, med henblik på at give en ramme for lærernes valg af indhold. Læseplanen beskriver de bindende færdigheds- og vidensområder, der ligger under fagets kompetencemål på de enkelte trinforløb. Færdigheds- og vidensområderne angiver i overskriftsform afgørende faglige elementer i arbejdet hen imod at indfri kompetencemålene som udgangspunkt for bestræbelsen på at opfylde fagformålet og skal danne udgangspunkt for tilrettelæggelsen af undervisningen.

2 Læseplanens opbygning

Læseplanen indledes i **kapitel 1** med en rammesætning af forholdet mellem Fælles Mål og læseplanen.

Kapitel 3 beskriver fagformål og sammenhængen mellem folkeskolens formål, børnehaveklassens fagformål og særlige kendetegn ved børnehaveklassen, der understøtter fagformålene og folkeskolens formål.

Kapitel 4 og 5 udfolder og uddyber Fælles Mål for børnehaveklassen. Her beskrives de enkelte kompetenceområder, og de underliggende færdigheds- og vidensområder udfoldes. Endvidere er der fokus på kompetenceområdernes sammenhæng og børnehaveklassen som fag.

Kapitel 6, 7 og 8 beskriver forskellige emner, problemstillinger, tværgående temaer og obligatoriske opmærksomhedspunkter, som også er en del af undervisningen i børnehaveklassen.

3 Fagets formål og identitet

I dette kapitel beskrives børnehaveklassens fagformål og sammenhæng med folkeskolens formål. Desuden beskrives kendetegn for børnehaveklassen, som medvirker til opfyldelse af fagformål og folkeskolens formål.

Formål

Børnehaveklassens fagformål er beskrevet i bekendtgørelsen om formål, kompetencemål, færdigheds- og vidensområder og opmærksomhedspunkter i børnehaveklassen (Fælles Mål).

Fagets formål

§ 2. Eleverne skal i børnehaveklassen have lagt fundamentet for deres alsidige udvikling ved at give den enkelte elev udfordringer, der udvikler elevens nysgerighed, videbegær og lyst til at lære mere og gør eleven fortrolig med skolen. Eleverne skal tilegne sig viden og færdigheder, som undervisningen i skolens grundlæggende fag kan bygge videre på.

Stk. 2. Børnehaveklassens pædagogiske profil skal skabe sammenhæng både mellem elevernes overgang fra hjem og dagtilbud til skolen og mellem børnehaveklassen og de efterfølgende klassetrin og skolefritidsordning/fritidshjem. Leg skal udgøre et centralt element i undervisningen med vægt på legens egenværdi og læring gennem leg og legelignende aktiviteter. Børnehaveklassen skal tage udgangspunkt i og videreudvikle færdigheder, viden og erfaringer, som eleverne har tilegnet sig i familie og dagtilbud og fritid.

Stk. 3. Eleverne skal i børnehaveklassen udvikle lyst og engagement til og motivation for at beskæftige sig med skolens indhold, sociale fællesskab og særlige arbejdsformer og herved bidrage til grundlaget for elevernes videre skolegang.

Børnehaveklassen skaber sammenhæng

Når børn begynder i den danske folkeskole, begynder de i børnehaveklassen. Herved går barnet fra at have en rolle som barn til også at have en rolle som elev. Det er det første møde med folkeskolen, og det er her, fundamentet for et langt skoleliv bliver lagt.

Et særligt kendetegn for børnehaveklassen er, at den fungerer som et overgangsår, der har som formål at skabe sammenhæng mellem elevernes eksisterende erfaringsgrundlag og ressourcer samt de kompetencer, som eleverne skal bruge i den videre skolegang.

Gode forudsætninger for en god og tryk skolestart skabes i arbejdet med at understøtte elevernes deltagelsesmuligheder i forskellige fællesskaber og læringskontekster.

Af folkeskolens formålsparagraf fremgår det, at eleverne skal forberedes til deltagelse og demokrati.

Børnehaveklasselederen og det pædagogiske personales relationer og forventninger til eleverne har betydning for elevernes deltagelses- og handlemuligheder. Ved at have fokus på rammer og situationer, der giver eleverne mulighed for at bringe deres ressourcer, potentialer og forskelligheder i spil, skabes et læringsmiljø, hvor eleverne kan udfolde deres engagement, nysgerrighed, ejerskab og samhørighed. Således får eleverne erfaringer med at være en del af et demokratisk fællesskab og mulighed for at øve centrale kompetencer som at gå i dialog, lytte, løse problemer og uenigheder konstruktivt, udtrykke holdninger og udvise empati. Hermed understøttes elevernes selvforståelse af at være kompetente og aktive deltagere i store og små fællesskaber.

Leg udgør et centralt element i undervisningen i børnehaveklassen. Der er derfor, for alle kompetenceområder i børnehaveklassen, et særligt fokus på en legende tilgang til de faglige aktiviteter i undervisningen. Legen er en naturlig tilgang til udvikling og læring, og det er derfor vigtigt, at der i børnehaveklassen både gives plads til den spontane og selvorganiserede leg samt til legen i den strukturerede undervisning, hvor legen tænkes ind som metode og middel til læring. Legen er ydermere medvirkende til at sikre bevægelse og variation i undervisningen.

Undervisningen i børnehaveklassen tilrettelægges ud fra seks kompetenceområder, som dækker både faglige, sociale og personlige kompetencer, og som skaber sammenhæng mellem den styrkede pædagogiske læreplan i dagtilbud og grundskolens fag.

Børnehaveklassen skal også skabe sammenhæng mellem elevens overgang fra hjem og dagtilbud til børnehaveklassen og det videre skoleforløb. Derfor er et tæt samarbejde med mange forskellige aktører et særligt kendetegn for børnehaveklassen.

4 Børnehaveklassens kompetenceområder og kompetencemål

esuden udfoldes det, hvordan de seks kompetenceområder skal ses som en samlet og fælles ramme for børnehaveklassens indhold.

4.1 Fælles Mål for børnehaveklassen

Indholdet i undervisningen i børnehaveklassen skal tage udgangspunkt i Fælles Mål for børnehaveklassen, som består af følgende seks kompetenceområder:

- Sprog
- Matematisk opmærksomhed
- Naturfaglige fænomener
- Kreative og musiske udtryksformer
- Krop og bevægelse
- Engagement og fællesskab.

Figur 1: Børnehaveklassens seks kompetenceområder

For hvert kompetenceområde er der et kompetencemål og et antal underliggende færdigheds- og vidensområder. Færdigheds- og vidensområderne definerer overordnet, hvilke indholdsområder der kan arbejdes med frem mod kompetencemålet. For hvert færdigheds- og vidensområde er der beskrevet vejledende færdigheds- og vidensmål, som kan inspirere og sætte en mulig kurs. Færdigheds- og vidensområderne er ikke en udtømmende beskrivelse af alle undervisningsområder i børnehaveklassen, men et obligatorisk afsæt for områder og indhold.

Børnehaveklassen skal forstås som ét fag og ikke som en årgang, hvor der undervises i forskellige fag. De seks kompetenceområder bidrager hver især til indhold og læring, men i planlægning og udførelse bør børnehaveklasselederen tage udgangspunkt i flere kompetenceområder på samme tid, således at undervisningen afspejler, at kompetenceområderne understøtter og supplerer hinanden.

4.2 Børnehaveklassens seks kompetenceområder

I de følgende afsnit er der en kort beskrivelse af hvert kompetenceområde og de dertilhørende færdigheds- og vidensområder. Det enkelte kompetenceområde og færdigheds- og vidensområderne udfoldes i kapitel 5.

Sprog

Kompetenceområdet sprog består af seks færdigheds- og vidensområder og et opmærksomhedspunkt, der tilsammen skal give eleverne viden og færdigheder, der leder til kompetencemålet; eleven er opmærksom på forskellige måder at anvende sprog på.

Oversigt over kompetenceområdets kompetencemål, færdigheds- og vidensområder og opmærksomhedspunkt

Kompetenceområde	Sprog					
Kompetencemål	Eleven er opmærksom på forskellige måder at anvende sprog på.					
Færdigheds- og vidensområder	Samtale	Fortælling	Sproglig bevidsthed	Skrivning	Læsning	It og digitale medier
Opmærksomhedspunkt	Opmærksomhedspunkt: Eleven kan genkende alle bogstavernes form, navn og lyd (undtagen q, w, x og z).					

De fem første færdigheds- og vidensområder; samtale, fortælling, sproglig bevidsthed, skrivning og læsning er sideordnede i progressionen frem mod kompetencemålet, mens it og digitale medier er et område, der skal medtænkes i de andre områder.

Sprog tilegnes og udvikles især i nære relationer og i fællesskaber med andre børn og voksne. Gennem fællesskaber kan elevernes sprog understøttes via dialoger, ved at lytte, fortælle, stille spørgsmål til deres omgivelser og ved at lege med sproget.

Kompetenceområdet sprog er gennemgående i Fælles Mål for børnehaveklassen, hvilket afspejles i den konkrete undervisning i dette kompetenceområde, men også i læringsmiljøet og opmærksomheden på sprog i arbejdet med de andre kompetenceområder. Undervisningen tilrettelægges, så eleverne tilegner sig færdigheder i de grundlæggende talesproglige områder, og så den understøtter skriftlige kommunikationsformer.

Sprog indgår eksempelvis tydeligt i færdigheds- og vidensområdet sprog og tankegang under kompetenceområdet matematisk opmærksomhed samt i færdigheds- og vidensområdet kommunikation under kompetenceområdet kreative og musiske udtryksformer. Sproget bruges til at forklare, samarbejde og løse opgaver.

Matematisk opmærksomhed

Kompetenceområdet matematisk opmærksomhed består af fire færdigheds- og vidensområder og et opmærksomhedspunkt, der tilsammen skal understøtte elevernes færdigheder og viden, der leder til kompetencemålet; eleven kan anvende tal og geometrisk sprog i hverdagssituationer.

Oversigt over kompetenceområdets kompetencemål, færdigheds- og vidensområder og opmærksomhedspunkt

Kompetenceområde	Matematisk opmærksomhed			
Kompetencemål	Eleven kan anvende tal og geometrisk sprog i hverdagssituationer.			
Færdigheds- og vidensområder	Tal	Antal	Figurer og mønstre	Sprog og tankegang
Opmærksomhedspunkt	Eleven kan genkende og ordne talsymbolerne og anvende dem til antalsbestemmelse.			

De tre første færdigheds- og vidensområder; tal, antal samt figurer og mønstre, handler om matematisk stof, mens det sidste område; sprog og tankegang, handler om måden at se, forstå og forklare matematik på. Der kan arbejdes med ét stofområde og sprog og tankegang samtidigt, så der skabes koblinger mellem matematisk stof og matematisk sprog.

Matematisk opmærksomhed i børnehaveklassen tager sit udgangspunkt i den legende og undersøgende tilgang i forhold til elevernes talforståelse og forståelse for matematik, logik og analytisk tænkning. Matematisk opmærksomhed handler både om konkrete ting, fx tal, mængder og figurer, men også om, hvor vi kan se matematikken i hverdagen, hvilket sprog vi bruger i matematik, og hvordan vi kan være nysgerrige og undersøgende på matematik og matematiske begreber.

I undervisningen arbejdes der med tal, symboler, mængder, begreber, geometri, figurer m.m. Eleverne får derigennem mulighed for at samtale om matematik og udvikle deres matematiske sprog. Matematisk opmærksomhed kan med fordel sammentænkes med den naturfaglige undervisning, når der indsamles ting, grupperes og kategoriseres, og i kreative og musiske udtryksformer, når der skabes billeder, figurer og lignende.

Naturfaglige fænomener

Kompetenceområdet naturfaglige fænomener består af fire færdigheds- og vidensområder, der tilsammen skal give eleverne færdigheder og viden, der leder til kompetencemålet; eleven kan ud fra viden og erfaring færdes iagttagende i naturen.

Oversigt over kompetenceområdets kompetencemål og færdigheds- og vidensområder

Kompetenceområde	Naturfaglige fænomener			
Kompetencemål	Eleven kan ud fra viden og erfaring færdes iagttagende i naturen.			
Færdigheds- og vidensområder	Årets gang	Dyr og planter	Bæredygtighed	Naturnysgerrig

De tre første færdigheds- og vidensområder; årets gang, dyr og planter samt bæredygtighed retter sig mod fagligt indhold og viden, mens naturnysgerrig handler om tilgangen til undervisningen og metoder til at arbejde med kompetenceområdet.

Kompetenceområdet naturfaglige fænomener har fokus på, at eleverne oplever, undersøger og opnår viden om konkrete ting som dyr, planter og årstider samt mere abstrakte ting som vejret, naturlove og menneskets påvirkning af og samspil med naturen.

Eleverne kan gennem oplevelser i naturen og oplevelser med naturfænomener få mulighed for at undres og fascineres. Derigennem kan deres viden og kundskaber i at færdes nysgerrigt og iagttagende i naturen, på legepladsen og i lokalmiljøet understøttes.

Mødet med naturen og naturfænomener skaber rammer for oplevelser, fordybelse og virkelyst, så eleverne udvikler handlekompetencer, der gør dem i stand til at tage stilling og handle ansvarsfuldt i naturen.

Undervisningen lægger op til at se sammenhænge og forstå naturen gennem undersøgende, eksperimenterende og legende aktiviteter. Den undersøgende tilgang til undervisningen fordrer eksempelvis, at der samarbejdes og samskabes. Kompetenceområdet engagement og fællesskab kan derfor samtænkes med naturfaglige fænomener. Der kan i naturen også arbejdes med kompetenceområdet krop og bevægelse.

Kreative og musiske udtryksformer

Kompetenceområdet kreative og musiske udtryksformer består af tre færdigheds- og vidensområder, der tilsammen skal give eleverne færdigheder og viden, der leder til kompetencemålet; eleven kan udtrykke sig i billeder, musik og drama.

Oversigt over kompetenceområdets kompetencemål og færdigheds- og vidensområder

Kompetenceområde	Kreative og musiske udtryksformer		
Kompetencemål	Eleven kan udtrykke sig i billeder, musik og drama.		
Færdigheds- og vidensområder	Oplevelse	Fremstilling	Kommunikation

I arbejdet mod dette kompetencemål kan undervisningen ofte begynde med et fokus på oplevelser. På baggrund af disse erfaringer kan der arbejdes videre med færdigheds- og vidensområderne fremstilling, hvor eleverne gives mulighed for at udtrykke sig billedligt, musikalsk og dramatisk, og kommunikation, hvor elevernes viden om digitale medier understøttes.

Kompetenceområdet kreative og musiske udtryksformer understøtter elevernes mulighed, nysgerrighed og engagement omkring forskellige kulturelle oplevelser, både som tilskuere og aktive deltagere.

Gennem kreative og musiske udtryksformer stimuleres elevernes sanser, og eleverne får erfaringer med at anvende deres fantasi og kreativitet gennem brug af forskellige materialer, redskaber og medier samt ved selv at eksperimentere med billeder, musik, drama, former og lyd.

Arbejdsmetoder kan afpasses og vælges i samspil med kompetenceområdet engagement og fællesskab, og når der arbejdes med oplevelse og fremstilling, kan der tages udgangspunkt i det kropslige som dans og drama, eller i film og teater, hvor der kan være fokus på sprog.

Krop og bevægelse

Kompetenceområdet krop og bevægelse består af seks færdigheds- og vidensområder, der tilsammen skal give eleverne færdigheder og viden, der leder til kompetencemålet; eleven kan foretage valg, der styrker og udvikler kroppen.

Oversigt over kompetenceområdets kompetencemål og færdigheds- og vidensområder

Kompetenceområde	Krop og bevægelse					
Kompetencemål	Eleven kan foretage valg, der styrker og udvikler kroppen.					
Færdigheds- og vidensområder	Fysisk aktivitet	Bevægelse og leg	Krop og hygiejne	Det sunde valg	Rundt på min skole	Trafik og færdsel

Krop og bevægelse dækker over forskellige tilgange til, hvordan eleven bruger sin krop, kender sin krop og passer på sin krop. De to første færdigheds- og vidensområder; fysisk aktivitet samt bevægelse og leg, er indholdsområder, der handler om tilgangen til undervisningen og læringsmiljøet. De kan således være i spil flere gange i løbet af skoledagen, mens de sidste fire færdigheds- og vidensområder; krop og hygiejne, det sunde valg, rundt på min skole samt trafik og færdsel, i højere grad er indholdsområder, der oftest arbejdes med tematisk i et enkelt forløb i løbet af skoleåret.

Krop og bevægelse inddrages i børnehaveklassens undervisning gennem bevægelse, leg og fysiske aktiviteter og udvikler elevernes opmærksomhed, motorik, og glæde ved at bruge kroppen varieret. Der er fokus på viden om kroppen, hygiejne, kost, søvn, trafik m.m., således at eleverne får kendskab til, hvordan der kan passes godt på kroppen. Dermed er krop og bevægelse ikke bare et kompetenceområde, der forbereder eleverne på den senere idrætsfaglige undervisning, men også et kompetenceområde, der hænger sammen med de andre kompetenceområder i børnehaveklassen. Eleverne udvikler færdigheder og opnår viden, når de gennem fysiske aktiviteter leger med tal og bogstaver, skaber ting, undersøger natur osv.

Engagement og fællesskab

Kompetenceområdet engagement og fællesskab består af fem færdigheds- og vidensområder, der tilsammen skal give eleverne færdigheder og viden, der leder til kompetencemålet; eleven kan bidrage til fællesskabet og drage omsorg for sig selv og andre.

Oversigt over kompetenceområdets kompetencemål og færdigheds- og vidensområder

Kompetenceområde	Engagement og fællesskab				
Kompetencemål	Eleven kan bidrage til fællesskabet og drage omsorg for sig selv og andre.				
Færdigheds- og vidensområder	Deltagelse	Engagement	Samvær og samarbejde	Følelser	Selvopfattelse

Færdigheds- og vidensområderne i engagement og fællesskab er sideordnede. Undervisningen kan både indeholde et målrettet arbejde med indhold fra områderne i konkrete forløb, danne ramme for læringsmiljøet og bringes i spil, når der planlægges undervisning ud fra de andre kompetenceområder.

Kompetenceområdet fokuserer på elevernes alsidige udvikling i forhold til at trives, udvikles og blive aktivt deltagende i skolens fællesskaber. Engagement og fællesskab er sammen med sprog et kompetenceområde, børnehaveklasselederen kan give en central didaktisk plads, og som kan medtænkes, når der planlægges undervisningsforløb, klassestruktur, arbejdsformer, legegrupper mv.

Kompetenceområdet er af stor betydning i forhold til at få skabt en god skolestart for den enkelte elev og for klassen som helhed. Dette så skolen bliver et godt være- og lærested, hvor eleverne kan bidrage til fællesskabet og drage omsorg for sig selv og andre. Færdigheds- og vidensområderne har både fokus på individet, individets selvforståelse, individets evne til at aflæse andre og indgå i samarbejder samt fællesskabets betydning, muligheder og forpligtelser.

Engagement og fællesskab er dermed et kompetenceområde, der har fokus på, hvordan vi er sammen, og hvordan vi møder undervisningen. Derigennem hænger engagement og fællesskab sammen med de andre kompetenceområder ved at være metoder til, hvordan der kan arbejdes med indhold i undervisningen.

5 Udviklingen i indholdet i undervisningen

I dette kapitel udfoldes indholdet i Fælles Mål for børnehaveklassen yderligere. Under hvert kompetenceområde gennemgås forståelsen af kompetencemålet, indholdet af det enkelte færdigheds- og vidensområde, samt hvordan der kan arbejdes hen imod kompetencemålet.

For alle børnehaveklassens kompetencemål gælder det, at børnehaveklasselederen skal tilrettelægge undervisningen ud fra elevernes forudsætninger, så der sker en progression i elevernes udvikling og læring i forhold til kompetencemålene for børnehaveklassen.

Børnehaveklassen er et etårigt fag, med ét trinforløb og således kun ét kompetencemål til hvert kompetenceområde. Kompetencemålet beskriver, hvad eleverne skal kunne inden for kompetenceområdet, og børnehaveklassens kompetencemål bør danne grundlag for børnehaveklasselederens dialog med eleverne, forældrene og øvrige medarbejdere om elevernes læring.

5.1 Sprog

Kompetencemålet for sprog; eleven er opmærksom på forskellige måder at anvende sprog på, betyder, at eleverne i arbejdet med sprog undervises i sprogets funktioner, sprogets muligheder og sprogets opbygning. Derigennem tilegner eleverne sig viden og færdigheder inden for de enkelte færdigheds- og vidensområder. Eleverne understøttes i at bruge denne læring til at forholde sig, undre sig og blive nysgerrig på sprogets anvendelsesmuligheder. Eleverne vil fra børnehaveklassens begyndelse have erfaringer med det talte sprog. Disse erfaringer udvikles i børnehaveklassen, og den sproglige opmærksomhed bliver mere nuanceret og mangfoldig. Når eleverne begynder i skole, har de også gjort sig erfaringer med det skrevne sprog. Eleverne har måske opdaget, at skriften er et kommunikationsmiddel, og har nu brug for hjælp til at forstå, hvordan skriften som kommunikationsmiddel fungerer.

Sprog består af følgende seks færdigheds- og vidensområder:

Samtale

Færdigheds- og vidensområdet samtale fokuserer på, at eleverne tilegner sig færdigheder i de grundlæggende talesproglige handlinger: at lytte, tale og spørge. Undervisningen tilrettelægges, så eleverne øger deres bevidsthed om, at sproget anvendes forskelligt i forskellige situationer og sammenhænge. Det kan nås ved at arbejde med, hvad der kendetegner en samtale. Undervisningen fører frem mod, at eleverne forstår, at vi bruger sproget til forskellige formål, og at vi bruger sproget forskelligt afhængigt af situationer.

! Opmærksomheds- punkt

Eleven kan genkende alle bogstavernes form, navn og lyd (undtagen q, w, x og z).

Fortælling

Færdigheds- og vidensområdet fortælling fokuserer på, at eleverne gengiver, lytter og fortæller om bl.a. situationsbestemte oplevelser og teksters indhold. I undervisning og leg er der fokus på at præsentere eleverne for varierede fortællinger, som eleverne senere genfortæller. Dette kan ske gennem forskellige udtryksformer, herunder børnehaveklasselederens oplæsning, elevernes forskellige former for egne fortællinger, film, computerspil og forskelligartede tekster. Der kan også fokuseres på lytteforståelsen, dvs. den forståelse eleverne har af det mundtlige sprog.

Sproglig bevidsthed

Undervisningen tilrettelægges, så eleverne får mulighed for at reflektere over sprogets indhold, formål og struktur. Der arbejdes med, at eleverne får udviklet deres evne til at tale om sprog og mulighed for at undre sig over sprog og sproglige ytringer. I undervisningen arbejdes der, for at understøtte kompetencemålet, med rim, bogstavkendskab, fonemopmærksomhed, bevidsthed om, at bogstaver repræsenterer sproglyde, ord samt sætningsdannelse. Der lægges desuden vægt på systematisk udvikling af ord- og begrebsforståelse samt udvikling af ordforråd, og undervisningen kan indeholde arbejde med sprogets indhold, formål og struktur.

Til dette færdigheds- og vidensområde er der tilknyttet opmærksomhedspunktet:

Eleven kan genkende alle bogstavernes form, navn og lyd (undtagen q, w, x og z).

Læs mere om opmærksomhedspunkter i kapitel 8.

Skrivning

Færdigheds- og vidensområdet skrivning fokuserer på at fremme elevernes indsigt i, at skrivning er en kommunikationsform, der handler om at udtrykke et budskab. Undervisningen kan tydeliggøre, at det skrevne sprog kan repræsentere det talte sprog, og at der således er sammenhæng mellem det talte og det skrevne sprog.

Undervisningen har fokus på skriftens alfabetiske princip (standardlyde), skriveretning ved skrivning i hånden, samt hvordan ord sættes sammen til sætninger. Gennem undervisningen i skrivning understøttes og udvikles elevernes kendskab til bogstavernes form, navn og lyd samt kobling af lyde og bogstaver. Der kan også i undervisningen i skrivning leges med rim og remser samt skrivning af ord og sætninger. Endvidere kan undervisningen i skriftens alfabetiske princip i skrivning tilrettelægges med udgangspunkt i elevernes hensigtsmæssige progression fra legeskrivning og børnestavning hen imod en anvendelse af bogstaver til ord og sætninger samt en forståelse af koblingen mellem det skrevne og talte sprog.

Der kan også arbejdes med skrivningens tre komponenter; budskabskomponenten, den alfabetiske komponent og den motoriske komponent.

Læsning

Færdigheds- og vidensområdet læsning fokuserer på udvikling af læsefærdigheder med udgangspunkt i udnyttelse af skriftens alfabetiske princip. Det vil sige, at undervisningen tager udgangspunkt i, at eleverne arbejder med bogstaver og lyde i mange forskellige kontekster, og at udviklingen tager udgangspunkt i følgende læseudvikling:

- Før-alfabetisk fase
- Delvis alfabetisk fase
- Fuld alfabetisk fase
- Konsolideret alfabetisk fase.

Faserne kan overlape hinanden, og en elev kan godt være i flere faser på samme tid. Nogle elever mestrer flere faser allerede ved starten af børnehaveklassen, og nogle elever befinder sig i den før-alfabetiske fase. Det er vigtigt, at eleverne opnår høj fortrolighed med de lyde og bogstaver, som det skrevne sprog består af. Derfor tilrettelægges undervisningen således, at eleverne får mulighed for at gennemløbe de tre første faser i læseudviklingen.

I børnehaveklassen kan undervisningen tage sit udgangspunkt i den før-alfabetiske fase. I denne fase har eleverne kun begrænset viden om bogstaver og lyde og har endnu ikke udviklet en forståelse af, at bogstaver repræsenterer lyde.

I den før-alfabetiske fase kan nogle elever genkende en del ord uden at kunne læse i egentlig forstand. Eleverne genkender navne og ord som LEGO, is, mor og far samt huskelæser det resterende indhold for sig selv og andre, så det giver mening.

Næste fase i læseudviklingen er den delvist alfabetiske fase. Her får eleverne et begyndende kendskab til bogstaver og lyde, og eleverne vil forsøge at forbinde bogstaver og lyde. Undervisningen tilrettelægges, så eleverne får kendskab til hvert enkelt bogstavs navn, form og lyd. Efterhånden som bogstaverne læres, begynder eleverne at bruge bogstaverne til at sætte lyde sammen og derved danne små ord; både rigtige ord og vrøvlord.

Efterhånden som eleverne bliver mere og mere sikre i bogstaverne og lydene og i at sætte lydene sammen og flere lyde sammen, bevæger eleverne sig over i den fuldt alfabetiske fase, som er kendetegnet ved, at eleverne kender hovedparten af bogstav-lyd forbindelserne, og at hukommelsen for korrekte stavemåder er støt stigende. Undervisningen i bogstaverne tager udgangspunkt i bogstavernes anvendelighed og bogstavlydenes regelmæssighed, således at eleverne støttes i at sætte lyde sammen til små ord.

It og digitale medier

Færdigheds- og vidensområdet it og digitale medier fokuserer på, at eleverne bliver mere bevidste og reflekterende over deres brug af it og digitale medier. Når eleverne begynder i børnehaveklassen, har mange af dem med stor sandsynlighed allerede en del færdigheder i forhold til it og digitale medier. Eleverne vil typisk have færdigheder til at kunne bruge digitale medier, og undervisningen kan derfor tilrettelægges med et sigte på, at eleverne bliver bevidste om fx egne færdigheder og nye og mere avancerede funktioner i arbejdet med it og digitale medier. Med fokus på eleverne som målrettede og kreative producenter kan undervisningen indeholde, at eleverne får mulighed for at bruge it og digitale medier til for eksempel at skrive og læse, fotografere, optage, kopiere og klippe små film.

5.2 Matematisk opmærksomhed

Kompetencemålet for matematisk opmærksomhed; eleven kan anvende tal og geometrisk sprog i hverdagssituationer, betyder, at eleverne i arbejdet med matematisk opmærksomhed præsenteres for tal og geometri i en meningsfuld kontekst, hvor der er fokus på det naturlige møde med matematikken i hverdagen. Eleverne tilegner sig derigennem viden og færdigheder inden for de enkelte færdigheds- og vidensområder, så eleverne bliver i stand til at bruge denne læring til selv at få øje på matematikken i hverdagen, kunne samtale om matematikken og have en grundlæggende viden om tal, antal og geometri.

Der er fokus på, at elevernes kompetence inden for området bevæger sig fra at have viden og kendskab til matematik og tal til at kunne bruge denne viden i funktionelle sammenhænge og til at lægge mærke til og kunne samtale om den matematik, som eleven møder i sin hverdag.

Matematisk opmærksomhed består af følgende fire færdigheds- og vidensområder:

Tal

Færdigheds- og vidensområdet tal fokuserer på elevernes forståelse af sammenhængen mellem mængde, antal, talord og talsymbol. Der skal være fokus på elevernes læsning af talsymboler, således at eleverne som minimum kan læse de etcifrede talsymboler (opmærksomhedspunkt).

Eleverne kan gennem lege, spil og hverdagens øvrige aktiviteter bruge tal, hvor det er relevant, så eleverne får mulighed for at tælle og ordne tal i rækkefølge. Ordenstal kan introduceres i forbindelse med datoer.

Til dette færdigheds- og vidensområde er der tilknyttet et opmærksomhedspunkt, som der kan læses mere om i kapitel 8:

Eleven kan genkende og ordne talsymbolerne og anvende dem til antalsbestemmelse.

Antal

Færdigheds- og vidensområdet antal fokuserer på, at eleverne, gennem lege og i praktiske situationer, udvikler varierede metoder til antalsbestemmelse. I undervisningen kan der arbejdes med, at eleverne får mulighed for at lave simple optællinger og gruppering af genstande, der skal tælles, og der kan arbejdes med elevernes mundtlige forklaringer. Antalsbestemmelse kan foregå i lege, spil, undersøgelser og eksperimenter samt i hverdags-situationer, hvor det er relevant. Der bør være forskellige tællematerialer til rådighed samt mulighed for at tegne og bruge uformelle noter.

Figurer og mønstre

Færdigheds- og vidensområdet figurer og mønstre fokuserer på elevernes arbejde med enkle geometriske figurer; kvadrat, firkant, trekant og cirkel. Der arbejdes med, at eleverne lærer at navngive figurerne i både fagsprog og hverdagssprog og lærer at beskrive formerne af figurerne. Undervisningen kan også tilrettelægges, så eleverne får mulighed for at genkende de geometriske figurer i deres omgivelser og kunne tegne dem i skitseform og i et dynamisk geometriprogram. Gennem leg og aktiviteter i dynamiske geometriprogrammer kan der være fokus på eleverne som kreative og målrettede producenter. Når der arbejdes med mønstre i undervisningen, kan man lade eleverne arbejde med undersøgelse, beskrivelse og gengivelse af enkle geometriske mønstre. Mønstre kan både findes i elevernes omgivelser og i kunst og arkitektur. Ved elevernes gengivelse af geometriske mønstre kan der bruges geometriske brikker og digitale værktøjer.

Sprog og tankegang

Færdigheds- og vidensområdet sprog og tankegang fokuserer på, at eleverne arbejder med enkle mundtlige forklaringer i forbindelse med matematik. Det kan være i forbindelse med antalsbestemmelser, hvor der kan bruges ord som større og mindre, størst og mindst samt lige store. I forbindelse med angivelse af genstandes placering kan eleverne arbejde med ord til genstandes placering; ovenfor og nedenfor, til højre og til venstre, ved siden af samt foran og bagved. Undervisningen kan også tilrettelægges, så eleverne arbejder med og lægger mærke til, hvor eleverne i hverdagen møder matematikken.

! Opmærksomheds- punkt

Eleven kan genkende og ordne talsymbolerne og anvende dem til antalsbestemmelse.

5.3 Naturfaglige fænomener

Kompetencemålet for naturfaglige fænomener; eleven kan ud fra viden og erfaring færdes iagttagende i naturen, sigter mod, at elevernes kompetenceniveau øges, så eleverne bliver mere bevidste om egne handlinger og muligheder i naturen. Eleverne arbejder med årets gang, dyr og planter, bæredygtighed og måder at undersøge og forholde sig til naturen og naturfaglige fænomener på. Undervisningen understøtter og udvikler elevernes lyst og evne til at være iagttagende og nysgerrige samt til at opnå viden om og færdigheder til selv at undersøge interessante ting i naturen eller naturfaglige fænomener.

Naturfaglige fænomener består af følgende fire færdigheds- og vidensområder:

Årets gang

Færdigheds- og vidensområdet årets gang fokuserer på, at eleverne lærer om årets rytme og opbygning, så eleverne stifter bekendtskab med tidsbegreberne; en dag, en uge, en måned, en årstid og et år. Undervisningen indeholder et fokus på årstidernes navne, årstidernes placering i forhold til kalenderåret og på årstidernes kendetegn i forhold til fauna og vejr. Eleverne bliver derigennem i stand til at lægge mærke til naturfaglige fænomener og knytte dem til årets gang.

Dyr og planter

Færdigheds- og vidensområdet dyr og planter fokuserer på, at eleverne arbejder med dyr og planter fra deres hverdag. Undervisningen kan tilrettelægges således, at den både tager udgangspunkt i elevernes allerede opnåede viden om og kendskab til dyr og planter, som for eksempel blomster, husdyr og kæledyr, men også med udgangspunkt i dyr og planter fra lokalområdet. Der arbejdes fx med, at eleverne kan benævne og genkende dyr og planter fra nærområdet. Ligeledes kan der i undervisningen arbejdes med at give eleverne kendskab til, at dyr og planter kan klassificeres i grupper og familier, som for eksempel pattedyr, insekter, træer og blomster.

Bæredygtighed

Færdigheds- og vidensområdet bæredygtighed fokuserer på, at eleverne får begyndende kendskab til daglige ressourcer som vand, elektricitet og affald samt en begyndende forståelse for samspillet mellem menneske og natur. Undervisningen tilrettelægges, så eleverne præsenteres for, hvordan man aktivt kan beskytte naturen og færdes hensigtsmæssigt i naturen.

Naturnysgerrig

Færdigheds- og vidensområdet naturnysgerrig fokuserer på, at eleverne opnår kendskab til, at der er forskellige måder at undersøge natur på. Det kan for eksempel være ved feltarbejde, eksperimenter, refleksioner over opdagelser i naturen og indhentning af viden. Undervisningen kan tilrettelægges, så eleverne får mulighed for og indsigt i at bruge bøger og digitale medier til at søge efter information, og så de kan bruge den viden i andre kontekster end i den naturfaglige. Når der bruges digitale medier, er der et særligt fokus på eleverne som kritiske undersøgere, så undervisningen kan danne grundlag for, at eleverne udvikler kritisk bevidsthed.

5.4 Kreative og musiske udtryksformer

Kompetencemålet for kreative og musiske udtryksformer; eleven kan udtrykke sig i billeder, musik og drama, sigter mod, at eleverne i arbejdet med kreative og musiske udtryksformer præsenteres for kulturelle og sanselige oplevelser og får mulighed for at eksperimentere med kreative og musiske udtryk, så eleverne tilegner sig viden og færdigheder inden for de enkelte færdigheds- og vidensområder. Derigennem bliver eleverne i stand til at forholde sig reflekterende til oplevelser, så de kan udfolde og udtrykke sig kunstnerisk og også være i stand til at kommunikere om dette.

Elevernes kompetenceniveau skal i børnehaveklassen gerne bevæge sig fra det simple til det mere komplekse og med en bevidsthed om valg og en evne til kommunikativt at forklare og begrunde oplevelser og fremstillinger.

Kreative og musiske udtryksformer består af følgende tre færdigheds- og vidensområder:

Oplevelser

Færdigheds- og vidensområdet oplevelser fokuserer på, at eleverne får mulighed for at opleve og sans forskellige udtryksformer, så eleverne erfarer, at viden, indtryk og oplevelser kan udtrykkes og tilegnes gennem forskellige kunstformer. Undervisningen sigter mod, at eleverne kan tilegne sig viden og færdigheder gennem oplevelser og kan samtale om de oplevelser, de har fået fra forskellige kunstformer. Eleverne kan for eksempel arbejde med at gengive en kunstoplevelse i tegning, fortælling eller i drama.

Fremstilling

Færdigheds- og vidensområdet fremstilling fokuserer på, at eleverne får viden om forskellige redskaber og materialers anvendelse, og at eleverne ved hjælp af enkle teknikker kan udtrykke sig både billedligt, musikalsk og dramatisk. I løbet af undervisningsåret kan der arbejdes med at give eleverne mulighed for selv at kunne anvende og eksperimentere med forskellige udtryksformer. Desuden arbejdes der hen imod, at eleverne kan anvende simple rytmiske instrumenter, synge sange og lege sanglege.

Kommunikation

Færdigheds- og vidensområdet kommunikation fokuserer på, at eleverne får begyndende kendskab til brugen af digitale medieproduktioner som foto, video og lyd. Undervisningen har fokus på eleverne som målrettede og kreative producenter, så de får mulighed for at bruge digitale medier til at dokumentere og bearbejde oplevelser og til at udtrykke sig kreativt. Der kan også arbejdes med ordforråd, italesættelse af oplevelser og fremstillinger i løbet af året, så eleverne i højere grad bliver i stand til at reflektere over og kommunikere om kreative og musiske udtryk. Eleverne kan også sættes i rollen som kritisk undersøger, så det bliver en del af undervisningen at have fokus på kritisk tænkning.

5.5 Krop og bevægelse

Kompetencemålet for krop og bevægelse; eleven kan foretage valg, der styrker og udvikler kroppen, favner bredt, og der er blandt andet fokus på kroppens udvikling, motorik, sundhed og færdsel. Eleverne tilegner sig viden og færdigheder inden for de enkelte færdigheds- og vidensområder, så de bliver mere bevidste om at bruge deres krop varieret, at foretage gode og sunde valg, at færdes trygt på skolen samt sikkert til og fra skole.

Krop og bevægelse består af følgende seks færdigheds- og vidensområder:

Fysisk aktivitet

Færdigheds- og vidensområdet fysisk aktivitet fokuserer på, at eleverne udfordres med varierede fysiske aktiviteter og lege, hvor koordination, balance, retningsans og udholdenhed styrkes gennem aktiviteter, der foregår både inde og ude.

Undervisningen rammesætter, ud over et fokus på at bruge kroppen, også mulighed for at opleve glæde ved at bruge kroppen og blive motiveret for at bruge kroppen. Dette eksempelvis ved at introducere flere forskellige måder at bruge kroppen på.

Bevægelse og leg

Færdigheds- og vidensområdet bevægelse og leg fokuserer på at styrke elevernes grov- og finmotoriske færdigheder samt øje- og håndkoordination, samtidig med at der er fokus på, at bevægelse og leg er naturlige udtryksformer for eleverne. Undervisningen kan indeholde eksperimenterende lege, der kombinerer matematiske og sproglige aktiviteter med fysiske handlinger. Det kan foregå både indendørs og udendørs.

I løbet af undervisningsåret bør underviseren sigte mod stor variation inden for forskellige lege, rollespil, regler og fysiske aktiviteter samt digitale lege, så eleverne udfordres socialt såvel som individuelt.

I de digitale lege er der fokus på eleverne som ansvarlige deltagere. I tilrettelæggelsen af undervisningen kan man overveje, hvorledes man sikrer elevernes mulighed for at lege og være sammen med andre om digitale spil og programmer. Der kan også være en opmærksomhed på, hvordan relationer og indhold fra den digitale leg kan overføres til den fysiske leg.

Krop og hygiejne

Færdigheds- og vidensområdet krop og hygiejne fokuserer på, at eleverne får kendskab til egen krop og bliver i stand til at varetage egen personlige hygiejne. Dette kan understøttes ved at arbejde med kendskab til kroppens opbygning og funktioner. Der kan arbejdes med, at eleverne får kendskab til betydningen af at skifte tøj og tage det rette tøj på til den rette situation. Derudover bør der løbende fokuseres på bakteriespredning og betydning af hånd- og kropsvask i forbindelse med toiletbesøg, bad og efter fysisk aktivitet.

Det sunde valg

Færdigheds- og vidensområdet det sunde valg fokuserer på, at eleverne har viden om kostråd som; drik vand, spis varieret og vær fysisk aktiv. Undervisningen kan indeholde arbejdet med det sunde valg omkring elevernes madpakke. Ligeledes kan der arbejdes med viden og aktiviteter omkring, hvad der er et sundt måltid, så eleverne opnår viden omkring og kan udpege, hvad der er sundt kontra usundt.

Rundt på min skole

Færdigheds- og vidensområdet rundt på min skole fokuserer på, at eleverne får kendskab til skolens inde- og udearealer samt fx viden om, hvor de må være i frikvarteret, hvor de må spille bold, hvordan de kommer rundt på skolen, om de må løbe på gangene, og hvor de gør af deres affald. Det at kunne færdes på skolen og have kendskab til, hvor de forskellige funktioner på skolen er, er med til at skabe trygge rammer for eleverne.

Trafik og færdsel

Færdigheds- og vidensområdet trafik og færdsel fokuserer på, at eleverne får viden om, hvordan man færdes sikkert i trafikken, og viden om almindelige trafikregler. Undervisningen sigter mod at sikre, at eleverne får viden om trafikregler, som eksempelvis hvordan man kommer sikkert over vejen, hvor man må cykle, hvad skiltene betyder, samt betydningen af brug af cykelhjelm. Alt efter de lokale trafikale forhold kan undervisningen tilrettelægges, så eleverne alene og sammen med klassen kommer rundt i lokalområdet.

5.6 Engagement og fællesskab

Kompetencemålet for engagement og fællesskab; eleven kan bidrage til fællesskabet og drage omsorg for sig selv og andre, betyder, at eleverne i arbejdet med engagement og fællesskab præsenteres for betydningen af at engagere sig og deltage. Men også at eleverne oplever deltagelsesmuligheder i fællesskabet, og at eleverne får indsigt i egen forståelse, egne følelser og i sit samvær med andre. Derigennem tilegner eleverne sig viden og færdigheder inden for de enkelte færdigheds- og vidensområder og bliver i stand til at bruge denne læring til selv at indgå aktivt i forskellige fællesskaber. Men også til at tage et medansvar og være medvirkende til, at andre kommer med i fællesskaber.

Alle elever bidrager i en eller anden grad til fællesskabet, og kompetencemålet lægger op til, at elevernes kompetenceniveau i løbet af børnehaveklassen udvikler sig fra, at eleverne mest bidrager til fællesskabet ved at gøre det, de selv har lyst til, er god til mv., til at eleverne også behersker at gå på kompromis med egne idéer og ønsker samt at gå med på andres forslag, gøre noget for andre mv. Derigennem bidrager eleverne til fællesskabet ud fra fællesskabets behov og udviser derigennem en høj grad af omsorg for andre.

Engagement og fællesskab består af følgende fem færdigheds- og vidensområder:

Deltagelse

Færdigheds- og vidensområdet deltagelse fokuserer på, at eleverne inddrages i aftaler om, hvilke regler og normer der skal gælde for klassen i undervisning og leg, således at eleverne får en forståelse for egne handlemuligheder, og for at egen deltagelse har værdi for én selv og fællesskabet.

Der kan i undervisningen arbejdes med at understøtte, at eleverne lærer, at ligesom der er normer for og forventninger til, hvordan man opfører sig over for hinanden i det fysiske fællesskab, så er der også regler for det virtuelle fællesskab og forventninger til, hvordan og hvornår man bruger digitale medier.

Undervisningen kan med fordel tilrettelægges således, at eleverne får en viden og forståelse for skolens kultur, normer, basale rettigheder og pligter på en sådan måde, at det giver eleverne lyst til at deltage og bidrage til fællesskabet. Ligeledes sigter undervisningen mod, at eleverne er med til at opbygge og efterleve disse regler. Når der arbejdes med digital dannelse, er der et særligt fokus på eleverne som ansvarlige deltagere.

Engagement

Færdigheds- og vidensområdet engagement fokuserer på, at eleverne får mulighed for at foretage og fastholde valg i aktiviteter og med en forståelse af vigtigheden af at kunne fastholde et valg.

Undervisningen tilrettelægges således, at elevernes engagement i leg, frie aktiviteter eller sociale relationer påskønnes og forsøges implementeret i undervisningen. Der arbejdes med, at elevernes initiativer værdsættes og italesættes både i faglige og sociale sammenhænge, så eleverne oplever succes ved at tage initiativ og oplever at have muligheder for at få indflydelse.

Samvær og samarbejde

Færdigheds- og vidensområdet samvær og samarbejde fokuserer på, at eleverne i undervisning og leg oplever at blive sat i nye og forskellige samværs- og samarbejds-situationer. Undervisningen tilrettelægges, så eleverne får mange muligheder for at etablere og vedligeholde positive relationer, også til børn med andre værdier og normer end deres egne.

Undervisningen arbejder hen imod, at eleverne ved, hvordan man behandler hinanden ordentligt, og at alle har et ansvar for hele klassens trivsel.

Følelser

Færdigheds- og vidensområdet følelser fokuserer på, at eleverne lærer at mærke sig selv og andre, så det bliver muligt at tilpasse sin adfærd med omtanke for både sig selv og andre. Der arbejdes med, at eleverne lærer om følelsers navne, fysiske reaktioner og kropssprog. Derudover også om sammenhængen mellem årsager til følelser og reaktionsmønstre på følelser, så eleverne bliver i stand til at aflæse følelser og tilpasse deres adfærd.

Selvopfattelse

Færdigheds- og vidensområdet selvopfattelse fokuserer på, at eleverne bliver anerkendt for deres styrker og svagheder, så de i samarbejde med lærere og forældre kan opstille relevante mål for sig selv. Undervisningen sigter mod at understøtte, at forskellige styrker, kompetencer, normer og værdier kommer i spil i undervisning og leg, således at forskellighed bliver en styrke, og at alle føler sig værdsat.

6 Tværgående emner og problemstillinger

Udover Fælles Mål for børnehaveklassen, som sætter rammen for børnehaveklassens indhold, så er der også en række andre forhold, som er vigtige at have fokus på og indgå i, når man underviser i børnehaveklassen. De forhold bliver belyst og beskrevet kort i dette kapitel.

De tværgående emner og problemstillinger, der er en del af arbejdet i børnehaveklassen, og som bliver belyst i dette kapitel, er:

- Den obligatoriske sproglige vurdering
- Samarbejde
- Overgange
- Tvær- og fællesfaglig undervisning
- Leg.

Den obligatoriske sproglige vurdering

Et kendetegn for børnehaveklassen er den obligatoriske sproglige vurdering. Den foretages i begyndelsen af børnehaveklassen og skal afdække elevernes sproglige forudsætninger. Den sproglige vurdering giver sammen med børnehaveklasselederens faglige blik i hverdagen et billede af, hvor eleverne befinder sig sprogligt. Det er op til børnehaveklasselederen at medtænke denne viden om elevernes niveau i planlægningen af undervisningen.

Samarbejde

Skolestarten er vigtig for barnets samlede skolegang, og det er derfor af betydning for eleverne, at der etableres gode rammer og strukturer, der kan befordre et godt samarbejde internt og eksternt.

Eksempler på samarbejdsaktører og refleksioner, børnehaveklasselederen kan komme omkring, er:

- **Samarbejde forud for skolestart.** Gennem en opmærksomhed på at skabe gode samarbejdsrum mellem dagtilbud, skolefritidsordning/fritidshjem og skole kan der etableres viden om hinandens praksis og genkendelighed i praksis for eleverne. Opmærksomheden kan skærpes omkring samarbejdets form og indhold, roller og ansvar samt gensidige forventninger.
- **Samarbejde med skolens øvrige medarbejdere.** Børnehaveklasselederen kan etablere et samarbejde med øvrige børnehaveklasseledere om fælles indhold, fælles tilgange til undervisning, undervisningsdifferentiering på tværs af klasserne mv. Børnehaveklasselederen kan også have samarbejde og sparring med faglærere fra eksempelvis dansk og matematik. Dette samarbejde kan både foregå løbende og ved overgangen til 1. klasse, hvor der kan aftales ordninger, hvor faglærerne har timer i børnehaveklassen, og hvor der kan arbejdes med at sikre kontinuitet og genkendelighed. Der vil også være samarbejde med læsevejleder og eventuelle andre vejledere.

- **Samarbejde med skolefritidsordning/fritidshjem.** Dette kan foregå i og omkring undervisningen, forud for skolestart og i den daglige overgang mellem skole/skolefritidsordning. Der kan her være ekstra fokus på børnenes ageren i fællesskaber og på deres deltagelsesmuligheder.
- **Tværfagligt samarbejde.** Gennem opmærksomhed på og viden om, hvordan der kan samarbejdes, hvilke tiltag der kan blive iværksat med eksterne, som sundhedsplejerske, psykolog, talepædagog, fysioterapeut mv., kan der skabes en rød tråd og sikres tidlig indsats.
- **Forældresamarbejde.** Der kan her være fokus på at etablere gensidig tillid og respekt, så forældrene oplever at have et medansvar for elevernes udvikling og trivsel, og hvor forældrene er med til at styrke klassens sociale liv. Dette kan ske gennem inddragelse af forældreperspektiver samt fokus på en anerkendende og ressourcerorienteret dialogform, hvor børnehaveklasselederen er undersøgende på forskellige perspektiver, værdier og forståelser på barnets udvikling, læring og trivsel.

Overgange

Børnehaveklassen er et overgangsår, der skaber sammenhæng mellem hjem, dagtilbud, skolefritidsordning/fritidshjem samt den fagopdelte undervisning i 1. klasse.

Der er tale om:

- **Overgang fra børnehave til skole eller skolefritidsordning/fritidshjem.** Overgangen fra børnehave til skole er en af flere livsovergange. En livsovergang, som er kendetegnet ved væsentlige forandringer i barnets liv. Fokus er at skabe en rød tråd mellem barnets tidligere erfaringer og kompetencer og de kompetencer og muligheder, der sættes i spil i skolefritidsordning/fritidshjem og i børnehaveklassen.
- **Daglige overgange.** For eleverne er der flere daglige overgange. Eksempelvis mellem skole og skolefritidsordning/fritidshjem samt skole/skolefritidsordning/fritidshjem og hjem. Børnehaveklasselederen kan sammen med skolefritidsordning/fritidshjem have et fokus på, hvordan overgangen fra skolen kan støtte eleverne ind i nye fællesskaber og aktiviteter. Herunder drøfte pædagogik, læringsmiljø og børnesyn samt forventninger og krav, der stilles til leg og læring.
- **Overgangen fra børnehaveklassen til 1. klasse.** På samme vis er der her tale om en overgang, der fokuserer på børnesyn og læringsmiljø, der kan understøttes gennem etablering af en rød tråd mellem elevernes tidligere erfaringer og kompetencer.

Tvær- og fællesfaglig undervisning

Børnehaveklassens seks kompetenceområder og forståelsen af, at de hænger sammen som et fag, bidrager i høj grad til tvær- og fællesfaglig undervisning. Der kan dog med fordel i børnehaveklassen også arbejdes med, hvordan eleverne kan arbejde tvær- og fællesfagligt med andre elever.

Eleverne kan arbejde sammen på tværs af børnehaveklasser, hvis der er flere børnehaveklasser på skolen, og eleverne kan også samarbejde med ældre elever. Det kan for eksempel være i fællesfaglige forløb og i projektuger, hvor der arbejdes på tværs af flere klasser.

Leg

I børnehaveklassen udgør leg et centralt element i undervisningen, og leg bør derfor medtænkes i planlægning og udførelse af undervisning. Leg er ikke et alternativ til undervisningen og en pause fra undervisningen, men leg er en tilgang til, hvordan eleverne bevarer deres nysgerrighed, og hvordan eleverne lærer, trives og udvikles. Gennem leg får eleverne nye erfaringer og undersøger ting på mange forskellige måder. Eleverne afprøver forskellige roller og udvikler sociale evner og kompetencer ved at lege med kammerater. Eleverne lærer dermed sig selv og deres omgivelser bedre at kende, hvilket styrker elevernes forståelse for omverdenen og ligeledes styrker elevernes færdigheder og handlemuligheder.

7 Tværgående temaer

Alle fag i folkeskolen, og således også børnehaveklassen, skal beskæftige sig med tre tværgående temaer: Sproglig udvikling, it og medier samt innovation og entreprenørskab.

I dette kapitel beskrives de overordnede rammer for de tre obligatoriske tværgående temaer i børnehaveklassen.

7.1 Sproglig udvikling

Det tværgående tema sproglig udvikling har fokus på fire dimensioner af det talte og det skrevne sprog: samtale, lytte, læse og skrive.

Disse fire dimensioner er alle indeholdt i færdigheds- og vidensområder for kompetenceområdet sprog, og således er der overensstemmelse mellem, hvordan der arbejdes med sprog i børnehaveklassen, og hvordan der tænkes, at der skal arbejdes med sproglig udvikling.

7.2 It og medier

Det tværgående tema it og medier kan især rette fokus på elevernes rolle i arbejdet med it og medier, og det beskrives i fire elevpositioner:

- Eleven som kritisk undersøger: Der kan arbejdes med eleven som kritisk undersøger i kompetenceområdet naturfaglige fænomener.
- Eleven som analyserende modtager: Der kan arbejdes med eleven som analyserende modtager i kompetenceområdet kreative og musiske udtryksformer.
- Eleven som målrettet og kreativ producent: Der kan arbejdes med eleven som målrettet og kreativ producent i kompetenceområderne sprog, matematisk opmærksomhed og kreative og musiske udtryksformer.
- Eleven som ansvarlig deltager: Der kan arbejdes med eleven som ansvarlig deltager i kompetenceområderne krop og bevægelse og engagement og fællesskab.

It og medier kan inddrages som værktøjer i undervisningen, hvor der arbejdes med andre vejledende færdigheds- og vidensmål, men der kan også være fokus på at give eleverne grundlæggende basale færdigheder i forhold til it og medier og leg med it og medier.

7.3 Innovation og entreprenørskab

Det tværgående tema innovation og entreprenørskab har fokus på elevernes kompetencer til at skabe, udvikle og handle. Der er fokus på proces og samarbejde og på fire komplekmentære og indbyrdes afhængige dimensioner:

- Personlig indstilling
- Handling
- Kreativitet
- Omverdensforståelse.

Her er det først og fremmest den personlige indstilling og drivkraft, som er katalysator for at arbejde med de tre andre dimensioner.

Innovation og entreprenørskab i børnehøjde handler meget om nysgerrighed og om at bruge sin fantasi til at finde utraditionelle eller kreative løsninger. Dette kan understøttes ved at lade eleverne eksperimentere med deres viden og forfølge deres spørgsmål, hvilket også er beskrevet i mange af de vejledende færdigheds- og vidensmål for børnehaveklassen.

8 Opmærksomhedspunkter

Opmærksomhedspunkter er en beskrivelse af det forventede beherskelsesniveau af grundlæggende færdigheder eller udvalgte mål, som er en forudsætning for, at eleverne kan få tilstrækkeligt udbytte af de efterfølgende klassetrin og fag.

For børnehaveklassens vedkommende er der to opmærksomhedspunkter. Der er et opmærksomhedspunkt i færdigheds- og vidensområdet sproglig bevidsthed, som hører til kompetenceområdet sprog, og der er et opmærksomhedspunkt i færdigheds- og vidensområdet tal, som hører til matematisk opmærksomhed.

Oversigt over opmærksomhedspunkter

Opmærksomhedspunkt for sproglig bevidsthed (sprog)

Eleven kan genkende alle bogstavernes form, navn og lyd (undtagen q, w, x og z).

Opmærksomhedspunkt for tal (matematisk opmærksomhed)

Eleven kan genkende og ordne talsymbolerne og anvende dem til antalsbestemmelse.

Børnehaveklasselederen skal være særlig opmærksom på, om eleverne opnår grundlæggende viden og færdigheder inden for disse to specifikke områder. Børnehaveklasselederen må derfor sikre i sin undervisning, at der arbejdes hen imod, at eleverne behersker disse opmærksomhedspunkter.

Opmærksomhedspunkterne skal danne grundlag for den løbende dialog mellem børnehaveklasseleder og skoleledelse om, hvordan skolens samlede beredskab kan støtte op om elevens læring fremadrettet med henblik på, at eleverne opnår grundlæggende viden og færdigheder. Børnehaveklasselederen skal derfor sikre, at en elevs manglende beherskelse drøftes, og at der iværksættes den nødvendige støtte eller indsats, der kan hjælpe eleven med at opnå det forventede niveau.

Undervisningsvejledning

Indhold

1 Om undervisningsvejledningen	43
--------------------------------	----

2 Elevernes alsidige udvikling	44
--------------------------------	----

3 Tilrettelæggelse, gennemførelse og evaluering af undervisningen	45
3.1 Læringsmiljø	45
3.2 Leg	46
3.3 Undervisningsformer og undervisningsmetoder	48
3.4 Varieret og anvendelsesorienteret undervisning	49
3.5 Undervisningen i børnehaveklassen:	49

4 Forholdet mellem kompetencer og indhold	51
4.1 Sprog	51
4.2 Matematisk opmærksomhed	56
4.3 Naturfaglige fænomener	59
4.4 Kreative og musiske udtryksformer	61
4.5 Krop og bevægelse	62
4.6 Engagement og fællesskab	64

5 Almene temaer	67
5.1 Den obligatoriske sproglige vurdering	67
5.2 Opmærksomhedspunkter	67

6 Tværgående emner og problemstillinger	69
6.1 Samarbejde forud for skolestart	69
6.2 Samarbejde med skolens øvrige medarbejdere	71
6.3 Overgang	72
6.4 Daglige overgange	73
6.5 Overgang fra børnehaveklasse til 1. klasse	74

7 Tværgående temaer	75
7.1 Sproglig udvikling	75
7.2 It og medier	75
7.3 Innovation og entreprenørskab	76

8 Tilpasning af undervisning til elevernes forudsætninger	77
---	----

1 Om undervisningsvejledningen

Undervisningsvejledningen giver information, støtte og inspiration til at kvalificere de mange valg, som læreren, i samarbejde med sin leder og sine kolleger, tager i sin praksis. Den informerer om de bestemmelser i folkeskoleloven og i Fælles Mål, som vedrører undervisningen i faget, og den støtter ved at forklare og eksemplificere centrale dele af fagets indhold.

Endelig giver undervisningsvejledningen inspiration til og understøtter tilrettelæggelse af undervisning i faget ved at beskrive forskellige mulige valg i planlægningen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen. I forbindelse med disse beskrivelser bidrager den til at synliggøre forskellige veje i tilrettelæggelsen af undervisningen, bl.a. ved at lægge op til diskussion af potentialer og begrænsninger i forskellige former for undervisningspraksis.

2 Elevernes alsidige udvikling

I dette kapitel beskrives, hvordan formålet med børnehaveklassen og indholdet i Fælles Mål for børnehaveklassen bidrager til elevernes alsidige udvikling.

Det fremgår af folkeskolens formålsparagraf, at folkeskolen i samarbejde med forældrene skal give eleverne kundskaber og færdigheder og fremme en kombination af den enkelte elevs faglighed og alsidige udvikling. Elevernes alsidige udvikling skal således medtænkes i kompetenceområderne og kompetencemålene for Fælles Mål for børnehaveklassen.

I arbejdet med at understøtte elevernes alsidige udvikling er der fokus på elevernes oplevelse af sig selv og andre samt elevernes mulighed for og oplevelse af at have medbestemmelse og indflydelse på deres skolegang. Der er også fokus på at understøtte elevernes erfaringer med at udtrykke sig og blive hørt samt at indgå i forskellige fællesskaber. Måden, eleverne bliver mødt og anerkendt på, har betydning for, hvordan de opfatter sig selv, indgår i fællesskaber og opbygger venskaber.

Leg er en vigtig del af denne proces. Eleverne erkender og erfarer gennem leg og lege-lignende aktiviteter, og eleverne kan gennem legen støttes i eksempelvis at udvise empati og forhandle om legen og dens indhold. Eleverne lærer i samspil med hinanden at udtrykke, forsvare og diskutere forskellige værdier, rettigheder og følelser samt at lytte til og løse uenigheder konstruktivt. Det er i den slags forhandlinger, at eleverne lærer at tilpasse sig og spejler sig i andre, hvilket er vigtige byggesten i udviklingen af deres alsidige udvikling. Ved at spejle sig i andre opnår barnet på den ene side indsigt i, at mennesker er forskellige, og på den anden side oplever barnet sig selv set med andres øjne. Denne indsigt er med til at danne og udvikle barnets forståelse for omgivelserne, for sig selv, for dets rolle som elev og for egne handlinger i fællesskabet.

I fagformålet for børnehaveklassen samt i kompetencemålene er der fokus på, at eleverne skal udvikle lyst til at lære, eleverne skal have mulighed for at lære på flere forskellige måder, og eleverne skal have mulighed for at lære sammen med andre. Da undervisningen i børnehaveklassen ikke er fagopdelt, kan det anvendes som en fordel til at rammesætte en varieret og tværfaglig undervisning.

Evnen til at reflektere gennemgår en kvalitativ forandring i fem-seksårsalderen. Barnet evner på dette tidspunkt i stigende grad at frigøre sig fra det konkrete og bliver hermed i stand til at reflektere over sin egen og andres rolle i tidligere hændelser. Det bevirker, at barnet kan gøre sig forestillinger om, hvad der kunne være sket, hvis nogen havde handlet anderledes, og barnet bliver hermed i stand til at være stadig mere bevidst om sine handlinger og deres konsekvenser.

3 Tilrettelæggelse, gennemførelse og evaluering af undervisningen

I dette kapitel beskrives faktorer, som har betydning for børnehaveklassens undervisning, samt overvejelser og refleksion vedrørende læringsmiljø, undervisningsdifferentiering, planlægning og struktur.

3.1 Læringsmiljø

Når børn begynder i skole, går de fra at være barn til også at indtage rollen som elev. Det betyder, at barnet skal lære at forholde sig til, hvilke forventninger der er til rollen som elev. Denne dobbeltrolle, hvor de på en gang skal fastholde den viden og færdigheder, de har tilegnet sig i den tidlige barndom, og stræbe efter at mestre udfordringerne, som skolen åbner dørene til, er vigtig at medtænke, når undervisningen og læringsmiljøet i børnehaveklassen tilrettelægges. Læringsmiljøet kan beskrives som klimaet eller atmosfæren i klassen. Læringsmiljøet indbefatter de fysiske, psykiske, pædagogiske og sociale aspekter i klassen.

Et godt læringsmiljø er afgørende for, at eleverne lærer, trives og udvikler sig. Et vigtigt fundament for et godt læringsmiljø er oplevelsen af demokrati og medbestemmelse samt at være en del af fællesskabet.

En klasse består generelt af elever med varierende forudsætninger og personligheder, og eleverne deltager i forskellige krydsende fællesskaber i skolen. Disse fællesskaber kan karakteriseres som formelle og uformelle fællesskaber. Det formelle skolefællesskab drejer sig om elevernes deltagelse i undervisningen, hvorimod deltagelsen i det uformelle skolefællesskab handler om at blive til som skoleelev.

Når eleverne begynder i skole, er skoleklassen allerede etableret som en formel social sammenhæng, hvilken eleverne automatisk bliver deltagere i. Dette sker, uden at eleverne endnu har skabt et fællesskab, hvor de oplever at høre til. Det bliver her vigtigt at skabe et klassefællesskab, hvor alle har deltagelsesmuligheder og føler sig hørt og værdsat.

Børnehaveklasselederen må have forståelse for og fokus på, hvordan et positivt og udviklende læringsmiljø bidrager til fællesskabet og til den enkelte elevs udvikling. Læringsmiljøet består af alle de muligheder for udvikling, trivsel og læring, som børnehaveklassen understøtter, og af et samspil mellem strukturer og processer.

Strukturelle faktorer kan være:

- Normering
- Personalets kompetencer
- Børnegruppernes størrelse
- Fysiske rammer
- Digitale redskaber
- Den æstetiske udformning.

Processer kan være:

- Didaktiske overvejelser
- Det empatiske samspil og relationsarbejde eleverne imellem, mellem barn/voksen og mellem voksne
- Hverdagens rytme
- Stimulerende, mangfoldige, aktive og kreative læringsmiljøer
- Forældresamarbejdet.

Læringsmiljøet rammesættes med et mål om at støtte elevernes læring og udvikling i børnehaveklassen og må derfor altid ske ud fra den konkrete elevgruppe, deres ressourcer, potentialer og forskelligheder.

Læringsmiljøet kan bl.a. understøttes ved at have fokus på:

- Elevernes deltagelse i fællesskabet samt elevernes sociale og faglige trivsel.
- Undervisning, der skaber stabilitet, forudsigelighed, gentagelser, tryghed, bekræftelse og empati.
- Det relationelle arbejde mellem eleverne og mellem børnehaveklasseleder og elev.
- Kendte og indarbejdede rutiner, som skaber ro. Det er en fordel at lave aftaler om, hvad eleverne gør, når der foretages skift i undervisningen. Hvad gør de, når de er færdige med et stykke arbejde? Hvad skal eleverne gøre, når de har brug for hjælp, og hvor må de være?
- At visualisere mundtlig kommunikation for eleverne.
- Læringsmiljøet hele dagen. I undervisning, aktiviteter, overgange, under frokosten, i garderoben, i frikvarteret, i legen m.m.
- At planlægge en god start og en god afrunding af hver aktivitet og være tydelig og præcis.

3.2 Leg

I de bestemmelser, der gælder for dagtilbud, børnehaveklassen og den fagopdelte undervisnings første forløb, er legen nævnt som et centralt omdrejningspunkt for aktiviteterne og undervisningens potentiale samt en måde til at styrke læringsmiljøet og klassens fællesskab. Legen kan inddrages som en arbejdsform, hvorigennem eleverne skal tilegne sig målrettede faglige færdigheder. Leg og undervisning er således ikke modsætninger, men legen er en del af undervisningen. Leg bygger på lyst- og frivillighedsprincipper, og derfor

kan undervisningen med fordel organiseres, så det er muligt for eleverne at have indflydelse på undervisningens form og indhold. Eleverne skal kunne se en mening med arbejdet og kunne vælge ud fra personlige interesser.

Leg og legebegrebet kan indgå på forskellige måder i børnehaveklassen, alt efter hvor styret den er, og hvilket formål den har fx:

- Børneinitieret leg, hvor eleverne selv finder på legen. Legen har ikke umiddelbart et formål, og legen foregår på elevernes og legens egne betingelser.
- Vokseninitieret leg, hvor legens ramme og tema er styret af børnehaveklasselederen. Børnehaveklasselederen kommer med støttende initiativer i legen, og eleverne udfylder rammen på forskellig måde.
- Læringsinitieret leg, hvor legen er styret af et fagligt indhold eller mål, men udføres med en legende tilgang.

Leg i et undervisnings- og læringsperspektiv

I både leg og undervisning kan der lægges vægt på, at børnehaveklasselederen forholder sig aktivt til, hvad eleverne leger, og hvad de lærer, når de leger. Det er ligeledes en måde aktivt at observere elevernes interesser og perspektiver og anvende det i andre lærings-situationer.

I forhold til et læringsbegreb, der lægger vægt på, at alle mennesker har behov for at blive udfordret med situationer, de ikke umiddelbart magter her og nu, repræsenterer både leg og undervisning organisationsformer, hvor børnehaveklasselederen rammesætter aktiviteten, men giver plads til, at eleverne inddrages i arbejdet med at definere rammens handling og forløb. Elevperspektivet er i fokus, idet eleverne er med til at udvikle idéer til forløbets tematiske indhold, aktiviteter, handling og arbejdsformer.

Igennem konkrete eksperimenter og refleksioner får eleverne ny indsigt og nye erkendelser i forhold til legens tema, men det er børnehaveklasselederen ansvar at sikre refleksion undervejs og at inspirere processer, som bringer legen og refleksionen videre.

Legens læringspotentialer

Gennem forskellige former for leg og oplevelser med leg kan eleverne få mulighed for at afprøve en række vigtige, følelsesmæssige livstemaer, der har betydning for deres sociale og kommunikative udvikling. Nedenstående er eksempler på, hvilket læringspotentiale der ligger i legen, og de situationer og oplevelser, som legen fremmer.

- At afprøve forskellige handlinger og følelser, hvor de øver sig i at indgå i gensidige forpligtelser.
- At tilegne sig en øget forståelse af forskellige sammenhænge, fx at der repræsenteres forskellige holdninger og meninger blandt eleverne, og at der er noget, der kan lade sig gøre, og noget, der ikke kan lade sig gøre.
- At legen er en slags øvelse til at erkende verden og et rum, hvor eleverne kan øve sig i spilleregler, som er nødvendige for at kunne udfolde sig og indordne sig socialt sammen med andre mennesker.
- At bruge sproget i forskellige sammenhænge, alt efter legetype, legens størrelse, legens eventuelle hierarkiske opbygning, og efter om man forhandler, inviterer, afviser m.m.
- At øve sig i at finde de legemuligheder, som kan bruges i de eksisterende omgivelser, og at udvikle dem i forhold til den leg, der leges eller påtænkes at leges. Eleverne tænker kreativt og genbruger ting i nye roller eller tilpasser en leg, så den kan leges nye steder.

3.3 Undervisningsformer og undervisningsmetoder

Udover børnehaveklasselederens fokus på legens rolle i undervisningen er der nogle generelle forhold som: undervisningsdifferentiering, variation og bevægelse i og omkring undervisningen, som børnehaveklasselederen kan medtænke i sin undervisning som en måde at understøtte et godt læringsmiljø på.

Undervisningsdifferentiering

Kravet om undervisningsdifferentiering er beskrevet i folkeskolelovens § 18. Her fremgår det, at undervisningen skal tilrettelægges og differentieres, så den svarer til hver enkelt elevs behov og forudsætninger. Det er således forventningen, at elevens behov og forudsætninger tænkes med i alle dele af undervisningen.

Undervisningsdifferentiering er et princip, ikke en metode. Det betyder, at undervisningsdifferentiering ikke kan praktiseres ved siden af eller som et supplement til undervisningen, men at princippet former undervisningen fra planlægning over gennemførelse til evaluering.

Undervisningsdifferentiering går ud på at vælge den rette metode, indhold og niveau til de rette elever på den rette tid. Derfor er der brug for forskellige måder at differentiere på, hvilket børnehaveklasselederen kan gøre ved en kombination af en række valg i forbindelse med undervisningen. Børnehaveklasselederen kan:

- Differentiere sit sprog, så eleverne får hjælp til at forbinde deres hverdagsprog med det sprog og de begreber, der bruges i skolen.
- Differentiere den hjælp, der gives til eleverne i klassen, så nogle elever får støtte og vejledning til at kunne løse skolens faglige og sociale udfordringer.
- Anvende en differentieret tilgang til undervisningen, som bl.a. kan tage udgangspunkt i indholdet, sværhedsgraden, metoderne, organiseringen, materialerne og tid og arbejdsformer.

Ved brug af differentierede arbejds- og udtryksformer kan eleverne tilegne sig undervisningens indhold med udgangspunkt i det, de allerede kan og ved, og herudfra tilegne sig ny viden og nye færdigheder og erfaringer. Undervisningsdifferentiering tilgodeser både de fagligt stærke og svage elever.

Især i kompetenceområdet engagement og fællesskab arbejdes der med et fokus på, at alle elever er værdifulde, og at alle kan og skal bidrage til fællesskabet. Det er også vigtigt, at børnehaveklasselederen reflekterer over sin praksis i forhold til spørgsmål som fx:

- Er mine forventninger til den enkelte elev tilpasset dennes forudsætninger?
- Er klassens mindset og tone båret af accept og respekt for hinanden og for den undervisning, der finder sted?
- Formår undervisningen at fange elevernes interesse og stimulere deres naturlige nysgerrighed?
- Er der en god balance i forhold til udvikling af faglige kompetencer og sociale kompetencer?
- Hvilke metoder og organisering af undervisningen kan fremme udviklingen af sociale kompetencer?
- Oplever jeg, at alle elever er en del af klassens fællesskab og også indgår i mindre trygge fællesskaber?

3.4 Varieret og anvendelsesorienteret undervisning

Eleverne har forskellige læringsforudsætninger og potentialer. Derfor kan der være et stort fokus på, at undervisningen er varieret og anvendelsesorienteret, så eleverne både har mulighed for at lære på forskellige måder og på forskellige niveauer. Variation understøtter undervisningsdifferentiering og kan være med til at fremme elevernes alsidighed og motivation og har dermed indflydelse på elevernes læringsudbytte.

Der kan arbejdes med variation på flere måder og niveauer:

- Aktiviteter i den enkelte lektion, der sikrer, at eleverne leger, spiller, lytter, skriver, læser, taler, bevæger sig osv.
- Brugen af læremidler: fiktion og faglitteratur, film, it og medier.
- Arbejds- og organiseringsformer: individuelt arbejde, arbejde i par og grupper, værkstedsarbejde.
- Vekslen mellem perioder med aktuelle emner, projekter, faglige områder.
- Inddragelsen af den nære omverden: besøg i den lokale kirke, på brandstationen, på museet.

Bevægelse

Bevægelse i undervisningen kan understøtte differentieringen og variationen i undervisningen. Bevægelse har en positiv indflydelse på læring, idet flere sanser aktiveres under bevægelse og gør hjernen bedre til at lagre og erfare. Bevægelse styrker desuden motorikken og kan for mange elever styrke motivationen. Bevægelse kan tænkes ind i både planlægning, gennemførelse og evaluering af undervisningen, så bevægelse bliver en integreret del af undervisningen. Endvidere vil planlægningen af bevægelsesaktiviteter være medvirkende til, at undervisningen bliver varieret. Bevægelse kan både være små pauser fra den egentlige læringsaktivitet, men det kan også være en leg, sang eller lignende, som understøtter den læringsaktivitet, der ellers er i gang.

3.5 Undervisningen i børnehaveklassen:

Undervisningen i børnehaveklassen tager udgangspunkt i kompetenceområdernes mål samt rammerne for de enkelte færdigheds- og vidensområder. Ud fra disse skal børnehaveklasselederen tilrettelægge undervisningen i børnehaveklassen, så alle elever udfordres, motiveres, trives og bliver så dygtige, de kan.

Tilrettelæggelse af undervisningen

Når børnehaveklasselederen planlægger sin undervisning, er der mange overvejelser om indhold og form. Eksempler på, hvad børnehaveklasselederen kan reflektere over i tilrettelæggelsen af undervisningen, kan være:

- Hvad vil jeg gerne have, at eleverne lærer, og skal alle lære det samme?
- Hvilket emne skal indgå i undervisningen, og hvilke kompetenceområder tilgodeser det?
- Hvad ved eleverne allerede, og hvordan bringer jeg den viden i spil?
- Hvordan kan der arbejdes med indhold på forskellige måder og niveauer?
- Hvilke metoder vil jeg bruge, og hvordan får jeg nysgerrigheden og legen med?
- Hvordan kan elevernes perspektiver komme frem?

- Hvordan får eleverne medbestemmelse i undervisningens indhold?
- Kan der samarbejdes med andre klasser eller elever?
- Hvilke muligheder giver jeg mig selv for undervejs at justere?
- Hvordan vil jeg undervejs se, hvordan min undervisning og forventede læring hænger sammen?

Hvis børnehaveklassen eksempelvis skal arbejde med dyr og planter i nærmiljøet, kan der være overvejelser omkring; skal der være en tur, skal eleverne have medbestemmelse i turens indhold, hvor skal turen gå hen, skal der andre voksne med, hvad skal planlægges inden turen, hvordan skal eleverne introduceres til turen, og hvordan skal eleverne få viden om, hvad der er vigtigt på turen? Skal der udelukkende findes ting, der skal med hjem, skal der løses opgaver undervejs, og skal eleverne arbejde individuelt eller sammen på turen? Hvordan skal der efterfølgende arbejdes med det indsamlede fra turen, hvordan skabes der sammenhæng mellem turen og opgaver i klassen, skal eleverne fortælle om turen, lave et produkt eller noget helt tredje?

Børnehaveklasselederen kan allerede i tilrettelæggelsen reflektere over, hvordan emnet afsluttes; hvordan kan det ses og måles, hvad eleverne lærte, og hvordan kan det her emne få en rød tråd til samtidige emner og/eller efterfølgende emner?

Der er således mange overvejelser om pædagogik, didaktik, differentiering med videre i tilrettelæggelsen.

Gennemførelse

Når undervisningen gennemføres, kan eleverne arbejde med de planlagte undervisningsaktiviteter, og børnehaveklasselederen holder øje med, om aktiviteter og metoder fungerer efter hensigten, og justerer eventuelt løbende, således at alle elever har gode forudsætninger for at være med, lære og udvikle sig.

I eksemplet med dyr og planter vurderer børnehaveklasselederen, om eleverne har brug for at kunne arbejde videre med emnet i forskellige tempi og retninger. Aktiviteterne justeres fx, så alle er med på turen til et naturområde, men ikke alle skal lave det samme. Måske justeres arbejdsformen, så nogle elever udfordres på samarbejde, mens andre udfordres på indhold. Måske justerer børnehaveklasselederen også op eller ned på niveauet og på de efterfølgende aktiviteter i klassen og et eventuelt produkt.

Evaluering

Undervejs i gennemførelsesfasen kan der foretages løbende evalueringer, så småt kan justeres, men ellers er det i evalueringsfasen, at børnehaveklasselederen får og indsamler et overblik over, hvad der kom ud af undervisningen. Tog undervisningen en drejning, hvad lærte eleverne, er de selv bevidste om den læring eller viden, hvad synes eleverne om aktiviteterne, og blev der store forskelle i, hvad eleverne fik ud af undervisningen. Børnehaveklasselederen kigger måske også indad og reflekterer over, om undervisningen var varierende, om der var plads til differentiering, og hvordan indgik leg og elevernes medbestemmelse i undervisningen.

Børnehaveklasselederen kan med fordel skifte mellem forskellige evalueringsformer, så evalueringer både indeholder børnehaveklasselederens eget perspektiv på undervisningen og elevernes udbytte, men også elevernes perspektiv på undervisningen og på deres eget udbytte.

I det konkrete tilfælde med dyr og planter kan børnehaveklasselederen evaluere, om den oprindelige planlægning var brugbar. Passede aktiviteterne til eleverne, var de funktionelle, gav aktiviteterne mening for eleverne, og havde eleverne mulighed for selv at vælge aktiviteter?

4 Forholdet mellem kompetencer og indhold

I dette kapitel uddybes forholdet og sammenhængen mellem kompetenceområder, kompetencemål og de vejledende færdigheds- og vidensområder. Der gives eksempler på, hvordan der kan arbejdes med de forskellige områder i forhold til indhold og metoder.

4.1 Sprog

Kompetenceområdet sprog står som et centralt område i børnehaveklassen. Der kan både undervises konkret i færdigheds- og vidensområderne og i samspil med de andre kompetenceområder, hvor sprog sættes i anvendelse i forskellige faglige områder og sammenhænge.

Arbejdet med den sproglige dimension i samtlige kompetenceområder hjælper med til en styrkelse af elevernes kommende brug af sprog i skolens fag, hvor en kvalificeret brug af sprog styrker elevernes faglige forståelse – faglig viden kræver fagligt sprog.

Samtale

Undervisningen kan rumme situationer, hvor eleverne får mulighed for at øve sig i at lytte, tale og spørge og dermed udvikler bevidsthed om forskellige roller i kommunikationssystemet. Eleverne kan eksempelvis lære at tale sammen i større og mindre grupper og lære at skulle holde sig til ét emne. Desuden kan eleverne lære at udvikle idéer i fællesskab, så den aktivitet, de er sammen om, kan udvikle sig kontinuerligt, uanset om det er i leg, en undervisningssituation eller en konflikt, der skal løses. Eleverne lærer af at lytte til hinanden, tale efter tur og bruge det, andre har sagt, i den videre samtale. I undervisningen kan der arbejdes med samtale og forskellige strukturer for samtaler. Her kan spørgsmål som: skal man altid række fingeren op for at få taletid; hvad sker der, hvis man ikke lytter til den anden i en samtale; hvem bestemmer i en gruppe mv., skabe grobund for nogle gode refleksioner omkring samtale.

Fortælling

Fortælling og oplæsning kan med fordel tage udgangspunkt i emner og temaer, som indholdsmæssigt optager eleverne. Oplæsning og fortælling fremmer elevernes engagement, nysgerrighed, undren, meddigtning og spørgelyst. Undervisningen kan struktureres og planlægges, så eleverne selv får mulighed for at fortælle, fabulere og genfortælle med anvendelse af forskellige udtryksformer.

Gennem oplæsning får eleverne gode læseoplevelser, ny indsigt og viden, som kan være medvirkende til udvikling af læselyst og læseglæde. Gennem lytteforståelsen hører de om nye verdener, møder andre mennesker samt andre miljøer, og derigennem opnår de at kunne sætte sig i andres sted, kunne forestille sig andre livsverdener og i det hele taget få udvidet deres egen horisont.

I forbindelse med oplæsning af skønlitteratur og faglitterære bøger møder eleverne skriftsprogets mere komplekse sætningsstrukturer, og de får kendskab til fortællestrukturer, som kan være til hjælp, når de skal forstå andre fortællinger, eller når de selv skal fortælle. I forbindelse med oplæsningen kan der samtales om den valgte genres hovedkarakteristika, og ved at fokusere på sproget – uanset genre – udvikles elevernes ordforråd, sprogbrug og sproglige bevidsthed.

I undervisningen kan der i forbindelse med oplæsning af fortællende tekster anvendes metoden handlingsbroen, som visuelt viser fortællestrukturen: begyndelse – midte – slutning, og at en fortællende tekst først kan forstås, når hele fortællingen er læst. I forbindelse med oplæsning af fagtekster kan det med fordel visualiseres, at fortællestrukturen i en fagtekst er således, at man godt kan nøjes med at høre eller læse et eller et par afsnit af en fagtekst for at søge efter og tilegne sig en bestemt viden og indsigt og få god mening ud af det læste.

Eleverne kan i forbindelse med at have set en film, et teaterstykke eller været på en tur arbejde med at lave deres egen fortælling med fokus på rækkefølge. Omvendt kan eleverne efter et fagligt arbejde, hvor der er indhentet viden om et emne, arbejde med at lave plancher eller anden dokumentation, hvor der ikke er brug for at præsentere viden i en bestemt rækkefølge.

Sproglig bevidsthed

Området sproglig bevidsthed kan indeholde mange forskellige arbejdsområder inden for sproget. Der kan arbejdes med lyde, rim, morfemer, ord og sætninger.

Med udgangspunkt i fx et netop oplæst rim eller en fortælling kan eleverne finde ord, der begynder med samme forlyd. Her kan også leges med rimord, fx hvilket ord er ikke et rimord? /hat/-/mor/- /nat/, eller spille memory med forskellige former for rimspil. Der kan leges med morfemer, fx hvad har indesko, balsko, løbesko, dansesko og sutsko til fælles? Evt. suppleret af en snak om, hvorvidt en sutsko er en sko, man kan sutte på, en sko lavet af sutter, eller en anden mulig forklaring på, hvorfor det hedder sutsko.

Undervisningen kan planlægges, så eleverne får anledning til at tale om sprog og til at undre sig over sproget. Det sproglige fokus sigter her på udvikling af elevernes ordforråd, deres sprogbrug og sproglige bevidsthed. Ved at tale om sprog opbygges bevidsthed om sprog. Er der tosprogede børn i klassen, kan denne bevidsthed udbygges ved at tale om forskelle og ligheder mellem sprogene på alle niveauer.

Der er betydelige forskelle i antallet af ord, som elever forstår og anvender, når de begynder i skole. Et velfungerende ordforråd har betydning for den senere sproglige og faglige udvikling i den fortsatte skolegang. Derfor er et systematisk arbejde med elevernes ordforråd vigtigt i forbindelse med arbejdet med den sproglige bevidsthed. Her vil det fx være relevant at fokusere på et udvalg af ord i tekster, der læses op for eleverne. Ordene kan forklares, når teksten læses op, og børnehaveklasselederen kan arbejde med dialogisk læsning, hvor eleverne spørges om ordenes betydning og dermed trænes i at indgå i dialog om ords betydning. Det er med til at give eleverne erfaringer med den kontekst, ordene indgår i, og det støtter det videre arbejde med ordforrådet. Gentagelser er vigtige, og i forbindelse med fokus på nye ord kan der ses på sammensatte ord, synonymmer, antonymer, homonymer m.m.

Eksempler på, hvordan undervisningen kan tilrettelægges i et alsidigt og bredt stimulerende sprogmiljø, hvor:

- Eleverne dagligt bevidstgøres om anvendelsen af ord. Hvad betyder ordet, findes der antonymer, synonymer og homonymer. Kan ordet placeres under et overbegreb (fx at en stol hører til kategorien møbler), og i hvilke sammenhænge kan ordet bruges.
- Eleverne bevidstgøres om ords fonologiske struktur, og der arbejdes målrettet og i funktionelle sammenhænge, da opmærksomhed på sproglyde er en særdeles væsentlig forudsætning for en god læseudvikling.
- Eleverne leger med orddannelsen (morfemer i sammensatte ord), med syntaksen, dvs. sætningsdannelsen, med sprogets rytme og udtale og med sprogets anvendelsesformer.
- Fagudtryk præsenteres specifikt, for at forståelsen kan få kvalitet.
- Eleverne får mulighed for selv at anvende sproget både i tale og skrift. I tale ved, at de deltager aktivt i samtale, fortælling, læsning m.m. I skrift ved, at de inspireres til at skrive små tekster, fx ord eller sætninger som supplement til egne tegninger.

Til dette færdigheds- og vidensområde er der tilknyttet et opmærksomhedspunkt. Læs mere om opmærksomhedspunkter i kapitel 5.

Skrivning

I dette færdigheds- og vidensområde kan der arbejdes med skrivningens tre komponenter:

- Budskabskomponenten, med fokus på sprog og mening, herunder sætningsopbygning i skriftsprog.
- Den alfabetiske komponent, hvor bogstaver og sproglyd kombineres ifølge reglerne i det alfabetiske system. Her kan arbejdes med rim, fx hvad rimer på kat? Gæt på forlyd, fx hvilke ord begynder på samme måde /sol/-/rim/-/sæl/ Sammentrækning af lyde, fx hvilket ord bliver det /p/-/i/- /l/? At tage lyd væk i ord, fx hvad bliver der tilbage i ordet, hvis jeg tager den første lyd væk? /land/
- I legen med sammentrækning og fjernelse af lyd konkretiseres lydene ved, at eleverne har fysiske bogstavklodser, magneter, laminerede bogstaver, skumbogstaver eller andet at rykke rundt på. De fysiske bogstaver i form af bogstavklodser, bogstavmagneter eller andet konkretiserer de abstrakte lyde i det talte sprog.
- Den motoriske komponent, hvor hovedredskabet er blyant eller tastatur. I forbindelse med håndskrift undervises eleven i det rigtige blyantsgreb.

Tidlig skriveudvikling støtter læseudviklingen, og kompetencerne på de to områder overlapper og supplerer hinanden.

Gennem skrivning leger eleverne med skriftlige symboler, som udtrykker ord og meninger. Skrivningen er udtryk for elevernes forståelse af sproget som system og forståelsen af det alfabetiske princip; altså sammenhæng mellem sproglyde og bogstaver. Gennem undervisning i og leg med skrivning udvikler eleven et funktionelt bogstavkendskab ved, at bogstaverne bruges til at lave ord, sætninger, fortællinger, huskelister mv.

Børnehaveklasselederens feedback på elevernes arbejde med skriftsprog har betydning for elevernes skriveudvikling. Børnehaveklasselederen kan fx give feedback ved at:

- Gengive elevens tekst med voksenskrift.
- Påskønne initiativ og skrivelyst.
- Gøre eleven opmærksom på rigtigt stavede ord.
- Forære korrekte stavemåder ved centrale ord i elevens tekst, så forældre kan læse elevens tekst.
- Forære korte hyppige ord ved at hænge dem op i klassen (en stor del af de 120 hyppigste ord).

Undervisningen kan tilrettelægges, så eleverne får erfaringer med at arbejde med skriftsproget ud fra deres egne forudsætninger. Undervisningen kan tilrettelægges, så den giver eleverne mulighed for at eksperimentere med skrivning ved at tegne/skrive små fortællinger, huskesedler, lave små bøger, beretninger, beskrivelser m.m. Dette kan både foregå med håndskrift og på computer, men der kan også skrives i sand, på ryggen af hinanden, på tavlen m.m.

Elevernes opmærksomhed på sprogets lydige og visuelle fremtrædelsesformer understøttes eksempelvis, når børnehaveklasselederen opfordrer eleverne til at:

- Se, om der er ord eller bogstaver, de kan genkende.
- Gå på jagt i teksten efter ord, der ser ens ud, eller ord, der lyder ens.
- Sammenligne bogstavernes navn, form og lyd.
- Lytte efter bestemte lyde i et ord (forlyd, indlyd, udlyd).

I den forbindelse skal børnehaveklasselederen være opmærksom på, at mange tosprogede børn trækker på erfaringer fra mødet med flere skriftsystemer. Det er erfaringer, som er vigtigt at spørge til, og som kan udnyttes i samtaler med eleverne om forskelle og ligheder mellem forskellige sprogs skrift.

Læsning

Undervisningen omkring læsning kan tilrettelægges, så eleverne får mulighed for at gennemløbe en læseudvikling, som strækker sig fra en før-alfabetisk fase over en delvis alfabetisk fase til en fuld alfabetisk fase.

Der vil ofte være stor forskel på elevernes læsefærdigheder i begyndelsen af børnehaveklassen.

Før-alfabetisk fase

Elever i den før-alfabetiske fase har begrænset viden om bogstaver og lyde og kan "læse" bøger, de kender godt, fordi de har hørt dem utallige gange og kan huske indholdet udenad, og de kan genfortælle bogens indhold med deres egne ord. Tekster, der rimer, kan også "læses" på denne måde – de er lette at huske, fordi de rimer.

Denne læsefase forudsætter, at eleverne kender læseretningen, ved, at det er de trykte bogstaver, der skal læses, og de ved også, at illustrationer kan hjælpe "læseren" med forståelsen af indholdet. Eleverne anvender i denne fase ikke det alfabetiske princip, men forstår, at skrift har betydning, og kan måske genkende en del ord uden at kunne læse i egentlig forstand. Nu kan de fx læse logoet "LEGO" uden at se på ordet på en LEGO-æske. Eleverne læser fortsat ikke de enkelte bogstaver, men husker ordene som helheder. Det er altså en slags huskelæsning, og eleverne kan kun læse ord, de har mødt tidligere, mens nye ord forbliver uden betydning. Den resterende tekst huskelæses, så indholdet giver mening.

Delvis alfabetisk fase

I den delvist alfabetiske fase udvikler eleverne et begyndende kendskab til bogstaver og lyde, og eleverne vil forsøge at forbinde bogstaver og lyde. Undervisningen tilrettelægges, så eleverne får kendskab til hvert enkelt bogstavs navn, form og lyd. Efterhånden som bogstaverne læres, begynder eleverne at bruge bogstaverne til at sætte lyde sammen og derved at danne små ord; både rigtige ord og vrøvleord. Beherskelsen af skriftens alfabetiske princip er fortsat usikker, og eleverne har brug for, at undervisningen støtter dem, ved at der øves i at sætte lyde sammen i læseretningen til eksempelvis korte lydrette ord.

Fuld alfabetisk fase

Efterhånden som eleverne bliver mere og mere sikre i bogstaverne og lydene og i at sætte lydene sammen og flere lyde sammen, bevæger eleverne sig over i den fuldt alfabetiske fase, som er kendetegnet ved, at de kender hovedparten af bogstav-lyd-forbindelserne, og at hukommelsen for korrekte stavemåder er støt stigende. Undervisningen i bogstaverne må tage udgangspunkt i bogstavernes anvendelighed og bogstavlydenes regelmæssighed. Eleverne bliver også mere og mere sikre i udnyttelsen af skriftens alfabetiske princip og har nu populært sagt "knækket læsekoden". Elevernes basale beherskelse af skriftens alfabetiske princip støttes endvidere ved anvendelse af andre enkle ordlæsestrategier som gæt på forstavelser eller andre morfemer, genkendelse af hele ord, inddragelse af illustrationer eller baggrundsviden om emnet.

Faserne kan overlappe hinanden, og en elev kan godt være i flere faser på samme tid. Faserne udvikles gennem leg med sprog og skriftsprog, gennem undervisning samt gennem selvstændig læsning.

Eleverne kan i faserne lege med deres nye færdigheder ved at lege sig ind i rollen som læser. Her tilskyndes eleverne til at lege sig ind i roller som læser ved at sidde med en bog eller andre medier og eksperimentere med at læse for sig selv eller andre. Eleverne introduceres til, at det er de trykte bogstaver, der skal læses, og eleverne bliver præsenteret for læseretning samt viden om, at illustrationer samt kendskab til emnet hjælper læseren til at forstå teksten.

I denne sammenhæng er det afgørende, at eleven har hørt megen oplæsning og har let adgang til genkendelige analoge såvel som digitale bøger. Er der tosprogede elever i klassen, kan det være en god idé også at have bøger på deres modersmål, som de kan kigge i og tale om, og som de kan låne med hjem.

Ligeledes kan eleverne gå på bogstavjagt eller ordjagt efter udvalgte ord og bogstaver, finde det længste eller det korteste ord eller sammenligne ord og finde ord, der ligner hinanden, til at lave vrøvlesætninger, til at tale pænt/grimt og til at pege på kendetegn på tværs af tekster (morsomme, alvorlige, triste tekster). Desuden kan der på vægge, skuffer og skabe være skilte og sedler med ord og tekst.

It og digitale medier

Dette er både et område, hvor der kan planlægges konkret undervisning i forhold til at opnå viden og færdigheder i brugen af it og digitale medier, men det er også et område, der har fokus på, hvordan brugen af it og digitale medier kan tænkes ind som redskab og metode i børnehaveklassens andre kompetenceområder.

Indfaldsvinklen til at arbejde med dette område er at se eleverne som målrettede og kreative producenter, dvs. at eleverne skal have mulighed for at bruge it og digitale medier til fx skrivning og læsning, til at fotografere, tegne, optage og kopiere og til at kunne redigere både tekst, lyd og billede. Brugen af it og medier er ofte med en legende tilgang, hvor målet kun sjældent er et endeligt produkt eller en endelig færdighed inden for et program, en app eller lignende. Der fokuseres på, at eleverne tør eksperimentere med it og medier, og at de i deres brug af digitale medier får en begyndende bevidsthed om, hvordan it og medier kan bruges i sammenhæng med andre undervisningsaktiviteter

og i kommunikationen med andre. Det kan gøres gennem et indledende arbejde med at genkende digitale ikoner, deres betydning og begreber, bruge mus, tastatur, menulinjer og værktøjslinjer og tekst, herunder med store og små bogstaver, tal, ord, skriftstørrelser, skrifttyper og farver.

4.2 Matematisk opmærksomhed

Kompetenceområdet matematisk opmærksomhed har fokus på, at eleverne skal kunne anvende tal og geometri i hverdagen. Undervisningen kan med fordel tilrettelægges, så eleverne arbejder med enkle taleksempler, optællinger og simple geometriske figurer, så eleverne får mulighed for at samtale om og med matematik. Matematisk opmærksomhed i børnehaveklassen tager sit udgangspunkt i den legende og undersøgende tilgang i forhold til elevernes begyndende talforståelse og deres uformelle talarbejde. Elevernes forståelse for geometriske figurer og opbygningen af et matematisk begrebsapparat og fagligt ordforråd styrkes i børnehaveklassen og bygger videre på den viden og færdigheder, eleverne har fra dagtilbud, og skaber sammenhæng til den egentlige matematikundervisning i 1. klasse.

Tal

Allerede inden eleverne begynder i skolen, har de fleste elever kendskab til tal og mængder, og mange kan både lægge sammen, trække fra og dele i konkrete, virkelighedsnære situationer med uformelle metoder. Denne viden og talforståelse arbejdes der videre med i undervisningen med tal. Et centralt omdrejningspunkt for tal kan handle om sammenhængen mellem mængde, antal, talord og talsymbol. Begreberne cifre og titalssystemet kan også introduceres, når der tales om tocifrede tal, tælles skoledage mv. Her kan der både tages udgangspunkt i elevernes hverdagsoplevelser, leg, fortællinger, naturoplevelser, fantasiverden og i børnehaveklasselederens oplæg.

Undervisningen i at udvikle elevernes talforståelse og talbegreb kan knyttes til sproglige begreber igennem dialoger om matematik og i samtaler om hverdagsituationer, hvor der indgår tal. Arbejdet med at udvikle et talbegreb hos eleverne i børnehaveklassen er derfor ikke nødvendigvis et abstrakt arbejde, men en sproglig aktivitet med indhold fra hverdagen. Derfor har dialogen mellem eleverne og mellem den enkelte elev og børnehaveklasselederen en central betydning, når eleverne skal udvikle deres talforståelse.

Eksempler på aktiviteter, hvor tal indgår:

- Hvornår har eleverne fødselsdag?
- Kalenderen – Hvor mange måneder har vi? Dage i månederne? Årstider? Uger? Dage i ugen?
- Elevernes skostørrelser, højde og vægt, tabte tænder osv.
- Hvor mange er vi i klassen, hvor mange er kommet i dag, hvor mange mangler vi?

Til dette færdigheds- og vidensområde er der tilknyttet et opmærksomhedspunkt. Læs mere om opmærksomhedspunkter i kapitel 5.

Antal

Når der arbejdes med antal i børnehaveklassen, er der fokus på at tælle, gruppere og sortere. Undervisningen kan tage udgangspunkt i elevernes nære hverdag, og eksempler, hvor optælling, gruppering og sortering indgår, er blandt andet:

- Elevernes madpakker. Hvor mange madpakker er der, hvor mange madder er der. Er der nogle madder, der er ens. Kan noget pålæg grupperes. Eleverne kan komme med forslag til, hvordan indholdet i deres madpakker kan grupperes, og antal bestemmes.

- Antal skoledage. Hver dag kan der tages et sugerør for at markere en skoledag. Løbende grupperes sugerørene i 10'er-bunker, og der tælles dage.
- Tabte tænder. Hvor mange har tabt en tand, hvor mange har tabt mere end to tænder.
- Weekendoplevelser. Hvor mange har haft en legeaftale, hvor mange har besøgt nogle, hvor mange har været ved stranden/i skoven. Er der nogle oplevelser, der minder om hinanden.

Børnehaveklasselederen bør være opmærksom på, at elevernes evne til at gruppere og opstille regler varierer meget. Nogle elever danner associationer og vil gruppere ud fra førstehåndsforenelser og pludselige indskydelser, mens andre vil foretage en gruppering efter et overordnet kriterium, som fx farve, pålægstype, størrelse eller form. Der kan også sammen med kompetenceområdet naturfaglige fænomener arbejdes med tal, når eleverne finder ting og indsamler genstande fra fx naturen. Eleverne kan her tælle, sortere eller dele i bunker på en begyndende systematisk måde.

I undervisningen kan der også være et fokus på elevernes mundtlige kommunikation om og med matematik. Her er det vigtigt, at eleverne får mulighed for at fremvise, udstille og forklare for andre, hvad de har arbejdet med, og sætte ord på, hvilke tanker de har gjort sig.

Der kan også med fordel arbejdes med regnehistorier, som er mundtlige fortællinger, der rummer et problem, eleverne skal regne på. Historierne kan være fra elevernes hverdagsoplevelser, lege eller deres fantasiverden. I elevernes arbejde med at løse historienes problemer bruges både hovedregning, konkrete tællematerialer, tegninger og uformelle notater.

Eksempel på regnehistorie fortalt af børnehaveklasselederen:

Eksempler på regnehistorier med forskellige typer af problemer, som leder frem til den samme beregning:

- Alberte har 4 blyanter, og Gustav har 6 blyanter. Hvor mange har de tilsammen?
- Alberte har 4 blyanter og får 6 flere. Hvor mange har hun nu?
- Alberte har 4 blyanter, og Gustav har 2 blyanter flere end Alberte. Hvor mange blyanter har Gustav?

Nogle elever har i arbejdet med ovenstående problemer brug for tællematerialer til at repræsentere indholdet i regnehistorien, andre vil kunne tegne regnehistorien, og andre igen kan klare det hele i hovedet.

Figurer og mønstre

Eleverne kan arbejde med at genkende geometriske former og mønstre i forskellige sammenhænge baseret på leg og observationer i deres nærområder som klassen, legepladsen, skolen osv.

Eksempler på aktiviteter, hvor geometriske former og mønstre indgår:

- Geometriske puslespil eller spil
- Centicubes
- Digitale værktøjer som eksempelvis et dynamisk geometriprogram, hvor eleverne kan være kreative og producerende
- Skattejagt på skolen for at finde figurer eller mønstre
- Eleverne laver egne mandalaer eller andre kreative ting ved hjælp af figurer og mønstre.

En måde, børnehaveklasselederen kan vælge at arbejde med figurer og mønstre på, er ved at inddele eleverne i mindre grupper udstyret med hvert deres digitalkamera. Eleverne skal på skolens område tage billeder af de mønstre og geometriske figurer, de opdager. Tilbage i klasselokalet indsamles elevernes billeder, og hver gruppe fremlægger og fortæller, hvorfor de har taget billedet, hvad der er på billedet, og hvilken geometrisk figur det er.

Børnehaveklasselederen kan vælge at arbejde med at lade eleverne udfylde en bingoplade med et antal figurer med geometriske former og farvelægge disse – dette kan gøres på papir eller i et dynamisk geometriprogram. Børnehaveklasselederen har på forhånd valgt, hvilke geometriske figurer og hvilke farver eleverne kan vælge imellem, fx trekant, cirkel, firkant og rød, blå, grøn. Figurer og farver må gerne anvendes flere gange – dog må eleven på sin plade ikke have figurer, hvor både farve og figur er ens. Børnehaveklasselederen har inden undervisningen lavet illustrationer af samtlige muligheder for kombinationer og lagt disse i en pose, hvorfra de kan udtrækkes. I et dynamisk geometriprogram er der rig mulighed for, at eleverne kan fremstille og arbejde undersøgende med mønstre. Børnehaveklasselederen kan fx opsætte følgende kriterier for arbejdet med de mønstre, som eleverne skal kreere:

8 grønne og 8 røde firkanter lægges i mønster efter forskellige regler:

- I mønsteret må højst to grønne firkanter ligge ved siden af hinanden.
- I mønsteret må en firkant ikke ligge ved siden af en firkant i samme farve.
- Lav selv et mønster og forklar, hvilken regel du har brugt.

Aktiviteten kan varieres, og sværhedsgraden kan hæves ved at anvende figurer med andre geometriske former, fx trekanter, kvadrater eller andre polygoner.

Sprog og tankegange

Dette færdigheds- og vidensområde udvikles gennem arbejdet med indhold fra de øvrige færdigheds- og vidensområder. Når der i undervisningen arbejdes med iagttagelser og undersøgelser fra fx elevernes lege og deres hverdag, kan dette følges op af samtaler i klassen. I samtalerne gives eleverne lejlighed til at høre og bruge nye ord og begreber inden for matematik. Det kan både være talord, men også begreber som at lægge sammen, større end, ens, forskellig, foran, bagved m.m.

Eksempelvis kan undervisningen have fokus på forholdsord, når eleverne i undervisningen stilles over for følgende opgaver:

Børnehaveklasselederen tager udgangspunkt i et antal forskelligt farvede klodser, som placeres på elevernes borde, og eleverne får til opgave at bygge følgende:

- En figur, der består af 5 klodser, hvor der skal sidde en blå klods ved siden af en rød.
- En figur, der består af 8 klodser, hvor der sidder en gul klods foran en grøn.
- En figur, der består af 6 klodser, hvor der sidder en rød klods til højre for en gul.

Samtalen om elevernes forskellige løsningsforslag har stor betydning, da det synliggøres for eleverne, at der er mange måder at løse de givne opgaver på. Herved får eleverne udfordret deres egne løsninger og løsningsstrategier, hvilket giver dem mulighed for at generere ny viden.

4.3 Naturfaglige fænomener

Kompetenceområdet naturfaglige fænomener handler om, at eleverne får mulighed for at tilegne sig konkret viden om dyr og planter, årets gang og bæredygtighed, samt hvordan eleverne kan bruge denne viden aktivt og fornuftigt. Undervisningen kan indeholde muligheder for, at eleverne gennem konkrete oplevelser og viden får mulighed for at gøre sig erfaringer med naturen. Børnehaveklasselederen kan både undervise i klassen, men kan også skabe rammer for, at eleverne får førstehåndsoplevelser med naturen og de fænomener, der knytter sig til den. Dette så deres lyst til at færdes i og blive iagttagende i naturen motiveres, samt at de lærer at tage hensyn til naturen. Det kan ske, når en del af undervisningen foregår i områder uden for klasselokalet, på skolens område, i den nærmeste park, eller når eleverne er på udflugt til skov, strand, havn osv. En fuglestemme kan høres på nettet hjemme i klassen. Et træes størrelse kan vises på et billede, og ord kan forklare, hvordan en blomst bliver til. Det har dog en anden værdi, når eleven genkender fuglens stemme i naturen, ser det store træ og selv laver spiringsforsøg i klassen eller i skolehaven.

Naturfaglige fænomener giver børnehaveklasselederen mulighed for at arbejde med varieret og anvendelsesorienteret undervisning. Der kan arbejdes med at tydeliggøre fagsproget ved at bruge fagord, forklare betydningen af dem og forklare, hvorfor fagordene bruges.

Årets gang

Eleverne kender måske allerede til årstider og kan huske deres egen eller et familiemedlems fødselsdag. De forskellige aspekter ved årets gang som årstider, måneder, datoer, vejrfænomener, fødselsdage og naturens cyklus kan kædes sammen til en samlet forståelse af årets gang og til en bevidsthed om årets cirkulære gentagelser.

I børnehaveklassen kan der ofte arbejdes med en visuel oversigt over dagens program og dermed også oversigt over dag, dato, måned med mere. Det giver mulighed for dagligt at snakke om kalenderen med dertilhørende inddelinger som dage, uger, måneder og årstider. Der kan også arbejdes med årets gang via vejret. Måske fortæller en elev hver dag om dagens vejr, passer det til årstiden, kan vi forudsige, hvordan vejret bliver i løbet af dagen?

Der er her også muligheder for at arbejde med kompetenceområdet sprog gennem forskellige remser om årets gang, månedens sange, og eleverne kan "læse" dagene og månederne på kalenderen, når det er de samme dage og måneder, der aflæses.

Udover tal fra datoer, hvor der kan arbejdes med ordenstal, kan man i perioder aflæse temperaturer og tale om forskellen fra dag til dag. I tillæg til den undervisning, der foregår i klassen, kan eleverne også opleve årets gang ude. Eleverne kan se og mærke årstidernes skiften og kan erfare på egen krop, hvordan årets gang er i Danmark.

Dyr og planter

Dyr er et af de emner, som børn meget tidligt bliver præsenteret for, og som mange børn naturligt interesserer sig for. Det gælder til dels også for planter, blomster, træer mv. Undervisningen kan inden for dette område tage udgangspunkt i den viden og interesse, som eleverne allerede har. Der kan arbejdes med kæledyr, man kender eller har hjemme. Der kan arbejdes med dyr fra film, tegnefilm, zoo eller lignende, og der kan arbejdes varieret og differentieret ved, at eleverne i perioder selv vælger dyr eller planter, de vil vide mere om. Undervisningen kan gøres praksisorienteret, når den nære natur inddrages, og eleverne får lov til at undersøge, hvad der lever af dyr og fauna på skolens område eller tæt på skolen.

Der kan arbejdes med at kende og genkende navne på træer, planter og dyr, de finder i det nære område omkring skolen, og efterfølgende at kategorisere dem. Eksempelvis kan træerne kategoriseres i træer, der taber bladene om efteråret, og træer, der ikke gør. Eller man kan undersøge træer med blade, som stikker, eller blade, som ikke stikker (nåltræer, løvtræer). Og fuglene kan kategoriseres efter farve og størrelse, eller om de er stand- eller trækfugle.

Eleverne kan arbejde med krible-krabledyr fra jorden eller med dyreliv fra en nærliggende sø eller mose. Plancher med dyr og planter, udstoppede dyr, film osv. kan være med til at inspirere eleverne til dette arbejde og synliggøre, hvad det er, der er sat fokus på.

At arbejde med dyr og planter har det nære formål at give eleverne konkret viden, men processen med at undersøge, indhente viden, skabe overblik mv. kan også synliggøres for eleverne, da det er en proces, eleverne vil møde flere gange i deres skoletid, og som er grundlæggende i naturfagene.

Bæredygtighed

Bæredygtighed og omsorg for naturen og naturens ressourcer er komplekse begreber, men der kan sagtens arbejdes med det i børnehaveklassen i en håndgribelig og meningsfuld kontekst. Arbejdet med bæredygtighed i børnehaveklassen kan tage afsæt i både en ressourcemæssig del og en mere nær og konkret del om, hvordan eleverne, når de færdes i naturen, kan tage hensyn og beskytte naturen.

Vi bruger alle vand og strøm, og vi skal alle af med affald. Derfor er det relevant at tage udgangspunkt i familiens og skolens ressourceforbrug, når der arbejdes med bæredygtighed i børnehaveklassen ud fra den ressourcemæssige indfaldsvinkel. Her er ikke tale om at formidle bekymringer, eller at eleverne skal forstå langsigtede prognoser, udregninger, økonomiske betragtninger eller lignende. Derimod kan eleverne stilles over for konkrete udfordringer, som de kan klare med succes, og som de kan påvirke. Når eleverne bliver opmærksomme på, at man skal huske at lukke for vandhanen for ikke at bruge for meget af vores gode grundvand, eller at kasseret papir skal i papirkassen til genbrug, kan en spirende miljøbevidsthed opstå. Det drejer sig om, at eleverne forstår, hvorfor de skal lukke for vandhanen, og hvorfor det er fornuftigt at sortere affald.

Bæredygtighed i børnehaveklassen handler også om at tage fysisk hensyn, når eleverne er i naturen. Børnehaveklasselederen er først og fremmest det gode forbillede, der ikke smider skrald, ikke knækker grene m.m. Eleverne lærer, at dyr, der fanges og undersøges, skal behandles forsigtigt og med omtanke, og at dyrene skal sættes tilbage igen, hvor de kom fra. Her vil den meste læring foregå, når undervisningen, turen eller legen er henlagt i naturomgivelser, ved at eleverne ser naturbeskyttelse i praksis og gennem samtale om, hvordan man passer på naturen.

Naturnysgerrig

Eleverne i børnehaveklassen er ofte ret nysgerrige på deres omgivelser og især på naturomgivelser. Dette færdigheds- og vidensområde omhandler viden om tilgange til at arbejde med naturfaglige fænomener.

Undervisningen kan give eleverne mulighed for at bruge deres sanser og gøre sig konkrete erfaringer gennem opdagelse i naturen. Eleverne ved først rigtigt, hvad en mariehøne eller en skarnbasse er, når de har mærket dem i hånden og iagttaget deres udseende, kendetegn og bevægelser. Ligeledes kan undervisningen understøtte mulighed for at fordybe sig, koncentrere sig og eksperimentere. Dette kan både ske alene, men også gerne i par og grupper, hvor eleverne kan inspirere hinanden og reflektere i fællesskab. Eleverne får mange nyttige erfaringer, når de leder efter forårstegn i skovbunden, konstruerer kanalsystemer og bygger dæmninger, sorterer sten på stranden eller flyver med drager. I arbejdet med at udvikle og stimulere elevernes nysgerrighed for natur, er det vigtigt, når eleverne stiller spørgsmål om naturfaglige fænomener, at børnehaveklasselederen ikke med det

samme giver det rigtige svar. Børnehaveklasselederen kan i stedet opfordre eleven til at undersøge det eller spørge ind til, hvad eleven tror, eller hvordan man kan finde viden om det. Hvis en elev for eksempel viser et dyr og siger: "Hvad er det for en?", og så efterfølgende får det rigtige svar, så bliver nysgerrigheden ikke udfordret. Det gør den i højere grad, hvis børnehaveklasselederen stiller åbne opfølgende spørgsmål som: "Hvor mange ben har den?", "Hvad, tror du, det er?" "Hvorfor tror du det?"

Et sted at skaffe sig mere viden om natur og naturfaglige fænomener er ved at søge digitalt. I processen med at søge efter viden på nettet kan der arbejdes med elevernes rolle som kritisk undersøger. Fokus kan her være, at eleverne skal have et begyndende kritisk forhold til den information, der findes.

4.4 Kreative og musiske udtryksformer

Kompetenceområdet kreative og musiske udtryksformer handler om at skabe forløb og rammer i undervisningen, hvor elevernes sanser stimuleres, hvor eleverne får oplevelser, og hvor eleverne får mulighed for selv at udtrykke sig gennem kreative og musiske udtryksformer.

Børnehaveklasselederen kan tilrettelægge undervisningen, så eleverne får kendskab til en bred palet af både plane og rumlige elementer, sang, musik, dans, drama og film og kan afprøve forskellige teknikker og materialer.

Kreative og musiske tilgange og indhold kan medtænkes i mange forskellige forløb og undervisningssituationer. Der er derfor gode muligheder for at arbejde med dette kompetenceområde sammen med børnehaveklassens fem andre kompetenceområder.

Det omgivende samfund er en betydningsfuld kilde til oplevelser og læring. Inddragelse af lokale teatre, koncertsteder, musikskoler, museer, idræt og foreningsliv mv. kan i vid udstrækning være med til at skabe variation i undervisningen og styrke elevernes læring. Et museumsbesøg kan fx give eleverne unikke oplevelser omkring kunst, kultur og natur i fortid og nutid.

Oplevelse

Undervisningen kan tilrettelægges, så den skaber rammer, hvor elevernes sanser stimuleres, og hvor de får viden, indtryk og oplevelser gennem forskellige udtryksformer. Her inddrages såvel billeder, musik og drama, som ses som ligestillede elementer i undervisningen. En oplevelse, et indhold – hvad enten det er faktisk eller fantasibåret – kan formidles i billeder, musik, fortælling, vers og bevægelser, og kan børnehaveklasselederen aktivere eleverne i en formidlingssituation ved at lade dem tegne, digte, danse, synge, fortælle og spille med, vil det forstærke oplevelsen. Får eleverne fx mulighed for at danse og bevæge sig til en rytmisk koncert, bliver oplevelsen stærkere, end hvis eleverne lytter eller ser.

Fremstilling

Undervisningen kan understøtte, at eleverne ved hjælp af enkle teknikker kan udtrykke sig både billedligt, musikalsk og dramatisk, herunder anvende simple rytmiske instrumenter og synge sange og sanglege.

Ved bearbejdning af en oplevelse er det væsentligt, at eleven får lov til at arbejde konkret og eksperimentere med forskellige udtryksformer, og måske selv skabe noget nyt og være innovativ. Bearbejdningen kan give mulighed for, at eleverne kan anvende forskellige arbejds- og udtryksformer som fx tegne og male, synge, dramatisere, forme, fortælle og skrive. Efter en tur i teateret, en fortælling eller en film kan oplevelsen fastholdes og kvalificeres ved, at eleverne omsætter det, de lige har hørt eller set til en tegneserie, en skulptur eller et rollespil.

Kommunikation

Kompetenceområdet for kommunikation har fokus på elevernes mulighed for at anvende digitale medier til dokumentation og bearbejdelse af oplevelser og til at udtrykke sig kreativt. De produkter, som eleverne fremstiller, kan være en hjælp til at fastholde oplevelser og viden om det, der er arbejdet med. Den kreative musiske tilgang er ikke bare betydningsfuld som igangsætter, men også i formidling af viden og som hjælp til at udvikle elevernes begrebsverden og ordforråd og fastholde oplevelser og viden.

Efter fx et temaforløb kan figurer, tegninger, fotos eller filmoptagelser og elevernes egne bøger og tekster være visuelle, konkrete produkter, som repræsenterer den viden, eleverne har erhvervet sig.

4.5 Krop og bevægelse

I kompetenceområdet krop og bevægelse er der fokus på, at eleverne kan foretage valg, der styrker og udvikler kroppen. Der arbejdes med, at eleverne psykisk og fysisk kan færdes trygt på skolen, på skolens områder og i den lokale trafik. Undervisningen tilrettelægges ud fra aktiviteter, der bl.a. udvikler elevernes viden om egen krop og glæden ved og nytten af at bruge kroppen varieret, om betydningen af god hygiejne og af at spise sundt.

Bevægelse og leg

I børnehaveklassen kan eleverne afprøve mange forskellige bevægelsesmønstre, så de udvikler styrke, behændighed, udholdenhed, balance og retningsans. Sideløbende med selve den kropslige udfoldelse styrkes krops- og sansbevidstheden. Eleverne kan lære at sætte ord på både krop og sanser, så de kan benævne de enkelte kropsdele og udtrykke, hvad de sanser. At kunne koordinere sine sanser, herunder øje-/hånd-koordination, er væsentligt at kunne mestre i løbet af børnehaveklassen, da det er med til at styrke eleverne i forhold til forskellige slags boldspil og præcisionslege.

Undervisningen kan tage udgangspunkt i kendte og forholdsvis lette bevægelsesaktiviteter og så gradvist øge sværhedsgrad og udfordringer i takt med elevernes udvikling. I lege, danse, spil m.m. indgår aftaler og regler, som eleverne skal lære at overholde, samtidig med at de selv kan blive inddraget i at opstille, udvikle og formulere enkle regler og aftaler.

It og digitale medier er også en integreret del af børns legekultur, og når it og digitale medier anvendes til bevægelse og leg, kan det kaldes for digital leg. Når digitale medier bruges i leg, foregår det fx ved, at eleverne spiller sammen på én skærm eller spiller sammen på hver sin enhed i online spil. Digital leg understøtter ikke altid direkte den motoriske udvikling, men eleverne kan derfra opfinde og udvikle fysiske lege efter inspiration fra den digitale leg. Det ses fx, når eleverne leger kampe, hvor deres roller og navne er hentet fra et kampspil, eller når fortællingen fra et spil inspirerer eleverne til at digte videre på historien og således lege spillet.

Fysisk aktivitet

Fysisk udfoldelse er vigtig for både trivsel og indlæring, og det er derfor centralt at skabe rammer i børnehaveklassen, der sikrer, at eleverne bibeholder eller genfinder deres glæde ved fysisk bevægelse.

I det daglige gælder det om at skabe et læringsmiljø, som giver mange muligheder for at inddrage bevægelsesaktiviteter, herunder at koble kompetenceområderne sprog samt krop og bevægelse. Det kan være:

- Fagter og bevægelse til sanglege, sange, rim og remser
- Fri dans til musik

- Fælleslege inde og ude
- Stjerneløb med enkle opgaver, som skal løses "ude", hvorefter løsningen afleveres hjemme i klassen
- Runder på legepladsen, fx løberunde, gå-baglænsrunde, hopperunde, gadedrengeløb osv
- Et klassemiljø med plads til fysisk udfoldelse
- Bevægelsesaktiviteter i klassen, fx hoppe sprællemænd, hinke foran, bagved og ved siden af stolen, hoppe/trampe stavelser i navne og ord.

Danse, sange og fælleslege har ofte historiske rødder, som kan være med til at bygge bro mellem fortid og nutid. Forskellige rim og remser i forbindelse med bevægelseslege støtter eleverne i at lære sproglige udtryk og at videreudvikle deres rytme og motorik samtidig med, at det lærte automatiseres.

Bevægelseslege og aktiviteter kan omfatte muligheder for, at eleverne kan rulle, krybe, kravle, gå, løbe, hoppe, hinke, balancere, springe, klatre, bøje, strække og rotere samt kaste, gribe og sparke med brug af bolde i forskellige størrelser og materialer. Enkle redskaber som balancebom, forskellige skumpuder og madrasser kan indgå i undervisningen, ligesom eleverne kan lære at bruge boldbræt, ketcher, hockeystave og lignende.

Ligeledes kan der indgå aktiviteter, hvor eleverne naturligt får trænet finmotorikken i forhold til at anvende blyant, tastatur og computermus. Det kan være i form af forskellige former for redskaber og værktøj, som gør dem i stand til at producere ting og udføre håndværk med fx pensler, saks, nål og tråd samt forskellige sorteringsopgaver med knapper, perler og frø, der er med til at styrke finmotorikken.

Det sunde valg

Undervisningen kan tage udgangspunkt i den viden, eleverne har om eksempelvis morgenmad og madpakke, dvs. elevernes egen opfattelse af kost og sundhed. Ved at samtale om madpakkerne og evt. lave frokost sammen i klassen og skrive/tegne "ønskesedler" om den ideelle madpakke, kan eleverne udpege, hvad der er henholdsvis sundt eller usundt. I undervisningen kan fokus rettes på, at eleven har viden om sunde kostråd som at drikke vand, spise varieret og være fysisk aktiv. Der kan også være fokus på, hvad kroppen har brug for, så den kan udvikle sig, og hvordan kroppen reagerer, når den ikke trives. At arbejde med det sunde valg handler ikke kun om de specifikke delelementer som kost, søvn, motion m.m., men også om koblingen mellem elementerne og dermed elevernes trivsel.

Undervisningen kan indeholde forløb med faktaviden, diskussioner, elevernes egne oplevelser og egne tanker og undersøgelser. Eleverne kan tegne, fabulere, fortælle og dramatisere resultaterne af deres diskussioner og undersøgelser.

Rundt på min skole

Børnehaveklasselederen kan arbejde med, at eleverne bliver fortrolige med hele skolens område, lokaler på skolen og vigtige personer som skoleleder, kantinedamen, pedellerne m.m.

En måde at arbejde med, at eleverne får kendskab til skolens områder og lokaler, kan være ved at have venskabsklasser, som man af og til besøger, og som kan hjælpe i starten. Det kan også være, at der tæt på skolestart arrangeres et goddag-løb, hvor eleverne netop via leg og konkurrence kommer rundt på hele skolen og således bliver bekendt med både vigtige personer og lokaler. Hvis eleverne er trygge ved deres skole, giver det også bedre forudsætninger for, at hele skolens areal kan inddrages i undervisningen.

Trafik og færdsel

Kompetenceområdet for trafik og færdsel har fokus på elevernes mulighed for at opleve, at aktiviteter på legepladsen og i nærmiljøet er en hyppig del af undervisningen. Ture til lokale historiske og kulturelle bygninger, legepladser, natursteder mv. er med til at give eleverne indsigt i nærmiljøets kultur og natur. For at kunne komme nemt og sikkert rundt i nærmiljøet eller på længere ture er det af betydning, at eleverne i børnehaveklassen lærer om trafik og færdsel.

Der er mange muligheder for at tilrettelægge en varieret undervisning i forhold til trafik og færdsel. Dele af undervisningen vil naturligvis foregå ude i trafikken ved veje, på fortove, på stier osv., men dele af undervisningen kan også sagtens foregå i klassen eller på skolens område. Der kan fx arbejdes med at genkende og forstå trafikskilte og lyssignaler. Trafikregler kan læres gennem sang og musik eller måske et rollespil. Legepladsen eller boldbanen kan fungere som cykelbane eller et trafiklandskab, hvor alle skal komme sikkert rundt. En mulighed er også at tage klassen med rundt til alle elevernes adresser for at se, hvor de bor, og for at øve sig i trafikken.

4.6 Engagement og fællesskab

Kompetenceområdet engagement og fællesskab tager udgangspunkt i elevernes alsidige udvikling og har bl.a. fokus på fællesskabet, den sociale trivsel samt elevernes deltagelse og selvopfattelse. Hvor de andre kompetenceområder i høj grad beskriver faglige mål, handler engagement og fællesskab i højere grad om, hvordan man får aktive, deltagende og reflekterende elever til glæde for både eleven selv og klassens og skolens fællesskab.

Engagement og fællesskab er ikke et isoleret undervisningsområde, men et område, som medtænkes, når der planlægges undervisningsforløb, klassestruktur, arbejdsformer, legeaftaler mv.

Deltagelse

I undervisningen kan eleverne inddrages i beslutninger om, hvilke regler og normer der skal gælde for klassen i undervisning og leg, og hvordan reglerne overholdes. Der kan arbejdes med, at eleverne oplever, at de via indflydelse på klassens aftaler og rammer er medbestemmende. Dette giver motivation og ejerskab. I undervisningen kan det både i tale og i handling gøres tydeligt for eleverne, at det er betydningsfuldt, at eleverne udtrykker deres meninger og drøfter dem med hinanden. Et vigtigt led i at lære at håndtere medbestemmelsen er, at eleverne også bliver opmærksomme på, at det ikke er et nederlag, hvis de ikke får deres mening igennem – at håndtere uenighed.

Der kan i klassen drøftes, hvordan alle elever kan hjælpe til med, at alle har nogle at være sammen med i frikvartererne, hvordan bliver klassen et rart sted for alle, hvordan laver vi aftaler og holder aftaler med hinanden osv. Således sættes der fokus på elevernes deltagelse og ansvar for fællesskabet.

Der kan også formuleres regler for det virtuelle fællesskab og brug af it og digitale medier. Den legende tilgang til fx optagelse af foto og video kan potentielt medføre brug af medier i uheldige situationer. Ved at have et tidligt fokus på elevernes ansvar for brug, formidling og kommunikation trænes eleverne i at tage ansvar for deres handlinger med it og medier. Helt konkret kan det være regler for, om man må tage billeder af hinanden, om man må vise dem til andre, hvordan man låner medier af hinanden, og hvornår it og medier må bruges i undervisningen.

Engagement

Undervisningen og samværformen kan løbende have fokus på en anerkendende tilgang, således at eleverne oplever at have betydning og indflydelse. En undervisningsform, hvor engagement, initiativ, lyst og glæde bringes i spil samt italesættes og påskønnes.

I løbet af året kan der arbejdes med at gøre eleverne bevidste om, at deres egen indstilling til en opgave, leg eller begivenhed har stor betydning for udfaldet. Der kan sættes fokus på sammenhæng mellem positive forventninger og et positivt resultat, og børnehaveklasselederen kan via samtaler med eleverne påpege de gode eksempler, hvor eleverne har vist initiativ og engagement. Engagement kan typisk opstå, når eleverne får en fornemmelse af, at de har mulighed for at deltage i og påvirke beslutninger. Nogle elever kan have svært ved at udvise engagement i konkrete undervisningsforløb, mens de måske er meget engagerede i leg og frie aktiviteter. Her kan børnehaveklasselederen prøve at analysere, hvilke kvaliteter og kompetencer eleverne bruger i legen og de frie aktiviteter, og derfra tilrettelægge undervisningen, så eleverne får mulighed for at bringe netop de kvaliteter og kompetencer i spil i undervisningen. Eleverne kan med fordel inddrages i ønsket om at kigge innovativt på nye måder at tilrettelægge undervisningen på.

Samvær og samarbejde

For at skabe et godt og positivt socialt miljø i klassen er det vigtigt, at eleverne kan samarbejde og hjælpe hinanden. Der kan arbejdes med, at eleverne forstår, at de er en del af en større helhed, at klassen har mange behov og interesser, som skal tilgodeses, og at egne behov og ønsker derfor ikke altid kan efterkommes.

Arbejdet med elevernes ansvarlighed både for sig selv og andre kan vægtes højt, så drillerier i klassen minimeres. Det er vigtigt, at eleverne får mulighed for og lærer at etablere positive relationer også til elever med andre normer end deres egne. Børnehaveklasselederen kan have fokus på, at der opbygges en omgangsform i klassen, hvor eleverne lærer at give og modtage både ros og ris på anerkendende og konstruktive måder, og hvor eleverne lærer at respektere forskellige værdier, normer og grænser.

Undervisningen og aktiviteter kan tilrettelægges, så eleverne får lyst til at fungere og lære sammen med andre i større og mindre fællesskaber og får fortrolighed med mange forskellige organisations- og samarbejdsformer for både leg og arbejde.

Det kan være former, hvor de vælger at beskæftige sig:

- Alene, når eleverne fordyber sig i eget stof eller arbejder selvstændigt med en opgave.
- To og to sammen, når de fx spiller spil, læser sammen, ser billeder, leger, løser opgaver.
- I større og mindre grupper, når de leger og arbejder sammen i forskellige fællesskaber.
- Klasseundervisning, ved fælles gennemgang, oplæsning, fælles leg m.m.
- I hold på tværs af klassetrin, hvor eleverne indgår i aldersintegrerede grupper, hvor de lærer af de ældre og mere erfarne kammerater.

Når eleverne inddrages i konkrete aftaler om, hvilke regler og aftaler klassen skal have med hinanden, kan der opbygges en forståelse hos eleverne af, hvilke forventninger der er til dem som elever i netop denne klasse, og hvilken betydning ord og formuleringer i klassens konkrete aftaler dækker over. Det kan være spilleregler, der handler om, hvordan man hjælper hinanden, hvordan man indgår og overholder legeaftaler både i skole, sfo/fritidsordning og fritid. Hvordan man klart kan give udtryk for sine meninger på en anerkendende måde, hvordan man forholder sig i konfliktsituationer, man ikke selv kan løse, og hvordan man siger fra, når ens grænser overskrides.

Et vigtigt parameter for at have et godt samvær i en klasse er, at eleverne har en stærk fællesskabsfølelse og har et fælles ansvar for klassen. Der er derfor en værdi i, at nogle aktiviteter planlægges som fælles aktiviteter, hvor eleverne er afhængige af hinanden. Det kan være samarbejdslege, aktiviteter, hvor eleverne skal deles om ting, eller et fælles ansvar for oprydning før et frikvarter.

Følelser

I arbejdet med at skabe et godt læringsmiljø, hvor eleverne er gode til at tilpasse deres adfærd med omtanke både for sig selv og andre, er det vigtigt at have fokus på elevernes evne til at mærke, udtrykke og aflæse følelser.

Der kan arbejdes med ord og udtryk, der beskriver følelser, og der kan arbejdes med, hvordan kroppen reagerer på følelser. Eleverne kan eksempelvis have fokus på, om de kan mærke følelserne, og om det er det samme sted, man kan mærke følelserne, afhængigt af om man er glad eller bange. Der kan også arbejdes med elevernes evne til at aflæse stemninger, stemmeføring (lyd/betoning) og kropssprog.

Konkret kan der arbejdes med lege, hvor der skal vises og gættes følelser. Det kan både være elevernes egne ansigter, der tages udgangspunkt i, det kan være elevernes egne tegninger af ansigter, der viser følelser, eller det kan være andet billedmateriale. Det kan også være en god idé at knytte handlinger til følelserne. Hvad er der mon sket? Kunne der være sket noget andet? Hvad skal der til for at ændre på følelsen?

Med udgangspunkt i elevernes egne oplevelser og konflikter kan der spilles små rollespil, hvor der både er fokus på følelserne i sig selv, men også på konflikthåndtering. Således kan konflikter og uenigheder løftes fra et konkret til et abstrakt plan, og det kan gøre det lettere for eleverne at byde ind med løsninger og strategier, når deres egne følelser ikke spiller ind.

Selvopfattelse

En af de vigtige arbejdsopgaver for børnehaveklasselederen er at få eleverne til at trives og fungere i fællesskab. En af forudsætningerne for, at det lykkes, er, at hver enkelt elev trives, er i balance med sig selv og har en god selverkendelse og selvopfattelse. Da alle elever er forskellige, vil kriterierne for trivsel også være forskellige. Eleverne kommer med forskellige interesser og forudsætninger, og derfor må undervisningen tilrettelægges på en måde, så der er mange forskellige måder at arbejde og udtrykke sig på.

Ved at have fokus på forskellighed som en ressource oplever eleverne, at alle har betydning og værdi i fællesskabet, og eleverne erfarer, at det kan være forskelligt, hvad hver enkelt skal lære, og at der kan være forskel i tempo og rækkefølge. Børnehaveklasselederen har dermed sat en ramme, hvor eleverne kan få en begyndende erkendelse af, at man sagtens kan vurdere sig selv i forhold til andre, men at man, hvis man skal stille sig mål, skal tage udgangspunkt i, hvad man selv kan, og hvad man gerne vil kunne.

Igennem undervisningen må der altså både lægges vægt på, at eleverne udvikler færdigheder til at opstille mål for sig selv og færdigheder i at fastholde opmærksomheden på de mål, de har været med til at opstille. Fokus på selvopfattelse, egne mål og arbejdet med egne mål kan både tilgodeses i den daglige undervisning, men også i høj grad i forbindelse med elevevalueringer og forældresamarbejdet.

5 Almene temaer

I dette kapitel beskrives den obligatoriske sproglige vurdering samt de opmærksomhedspunkter, som er gældende for børnehaveklassen.

5.1 Den obligatoriske sproglige vurdering

Ved starten af børnehaveklassen foretages en sproglig vurdering af eleverne. Resultaterne af sprogvurderingen kan bruges ved tilrettelæggelsen af en differentieret undervisning, der tilgodeser alle elevers aktuelle sproglige kompetencer og forudsætninger.

Det er vigtigt at identificere de elever, der er sprogligt usikre, således at der kan tages relevante og mulige hensyn til deres specielle behov i tilrettelæggelsen af undervisningen. Elever kan være sprogligt usikre af flere årsager, og derfor må børnehaveklasselederen medtænke egne observationer, elevens baggrund og udvikling, forhold under prøven mv. i forhold til prøvens resultat.

Den obligatoriske sproglige vurdering kan være med til at identificere:

- Elever med egentligt sproghandicap. For disse elever skal specialpædagogisk bistand iværksættes/videreføres så hurtigt som muligt.
- Elever med sprogforståelsesvanskeligheder.
- Elever med udfordringer i forhold til indlæring og/eller tilegnelse af læsefærdigheder.

Både sprogforståelse og sproglige forudsætninger for læsetilegnelse er forhold, som det er muligt at forbedre ved en målrettet indsats i undervisningen. Selvom nogle elever begynder i børnehaveklassen med en mere begrænset sproglig udvikling end andre, betyder det ikke nødvendigvis, at eleven får problemer med at klare sig sprogligt og fagligt.

Den sproglige vurdering er obligatorisk og skal foretages i begyndelsen af børnehaveklassen. Der er dog ikke nogen centrale krav om materiale, udførelse eller omfang. Mange steder er det kommunalt bestemt, hvordan den sproglige vurdering skal foretages, og hvordan der skal følges op på den. Nogle steder er det op til den enkelte skole. Det er god praksis, at den sproglige vurdering drøftes med særlige ressourcepersoner på skolen. Det kan være læsevejleder, læringsvejleder eller lignende.

5.2 Opmærksomhedspunkter

I tilknytning til Fælles Mål er der formuleret såkaldte opmærksomhedspunkter i dansk, matematik og i børnehaveklassen. Et opmærksomhedspunkt er en beskrivelse af den mindste grad af målopfyldelse i forbindelse med udvalgte kompetenceområder, som er en forudsætning for, at eleverne kan få tilstrækkeligt udbytte af de efterfølgende klassetrin.

Børnehaveklasselederen skal således være særligt opmærksom på, om eleverne opnår grundlæggende viden og færdigheder inden for et område i sprog og inden for et område i matematisk opmærksomhed. Opmærksomhedspunkterne kan således støtte børnehaveklasselederen i at vurdere, hvornår en elev har brug for særlig opmærksomhed. Hvis en elev ikke opfylder den grad af målopfyldelse, der er udtrykt i et af opmærksomhedspunkterne,

må børnehaveklasselederen på denne baggrund indlede en dialog på skolen med skolelederen og skolens ressourcepersoner om at iværksætte den nødvendige indsats for at sikre elevens fortsatte faglige udvikling. På mange skoler foregår en sådan indsats i samarbejde med skolens læsevejleder og matematikvejleder.

Opmærksomhedspunkterne for sprog og matematisk opmærksomhed skal ses i tæt sammenhæng med opmærksomhedspunkterne i den fagopdelte undervisning i dansk og matematik, og der er således en rød tråd mellem opmærksomhedspunkterne for børnehaveklassen og opmærksomhedspunkterne i fagene dansk og matematik.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at der kun er formuleret opmærksomhedspunkter i tilknytning til udvalgte og afgrænsede områder af kompetenceområderne, og opmærksomhedspunkterne er ikke et udtryk for, hvilke mål der er vigtigst, og en elevs arbejde med sprog og matematisk opmærksomhed kan ikke reduceres til udelukkende at rette sig mod opmærksomhedspunkterne. Alle elever skal arbejde med alle mål.

Opmærksomhedspunkt for sprog

Opmærksomhedspunktet i kompetenceområdet sprog ligger i færdigheds- og vidensområdet sproglig bevidsthed og lyder "Eleven kan genkende alle bogstavets form, navn og lyd (undtagen q, w, x og z)".

Det er således helt centralt, at alle elever i børnehaveklassen lærer bogstavets form, navn og lyd. Eleverne skal opleve, at bogstaverne og deres lyde har en funktion, og at det er meningsfuldt at lære bogstaverne og deres lyde. Så snart eleverne kan et par bogstaver og deres lyde, kan der leges med syntese af bogstaver og lyde. Allerede efter at have lært at lave syntese af 3-4 bogstaver og deres lyde kan eleverne reelt udnytte skriftens alfabetiske princip og læse og stave. Ved fx at bestræbe sig på at lære eleverne s, l, å og y har eleverne et stort repertoire af ordmuligheder til analyse- og synteseøvelser (ål, lå, så, ås, ly, sål, lås, lys, syl, slå). Det er vigtigt at være opmærksom på, at mange lydrette ord, som egner sig til simpel læsning og stavning med udgangspunkt i skriftens alfabetiske princip, ikke er hyppige og semantisk gennemskuelige ord. Det betyder ikke, at man ikke kan arbejde med ordene, men blot, at det er vigtigt at huske på at supplere med illustrationer, som kan understøtte udvidelsen af elevernes ordforråd (fx ås og syl).

Opmærksomhedspunkt for matematisk opmærksomhed

Opmærksomhedspunktet i kompetenceområdet matematisk opmærksomhed ligger i færdigheds- og vidensområdet tal: "Eleven kan genkende og ordne talsymbolerne og anvende dem til antalsbestemmelse."

Det er således helt centralt, at alle elever i børnehaveklassen lærer tallene fra 0-9 og kan genkende og anvende talsymbolerne i forbindelse med mængder og rækkefølge. Eleverne skal opleve, at et tal både kan repræsentere mængde (kardinaltal) og rækkefølge (ordenstal) og derigennem opnå en begyndende forståelse af talsystemets struktur.

Mange elever kan tælleremsen fra 1 til 10, og mange kan også tælle videre end det, men de kender sjældent talsymbolerne for alle de tal, de kan sige. Børnehaveklassens arbejde med tallene har afsæt i de encifrede tal, deres symboler og mængder. Undervisningen kan bl.a. bestå i at kunne tælle videre fra et givent tal og at kunne tælle baglæns. Fysiske mængder sammenkoblet med talsymbolet kan være med til at skabe forståelse for tallenes rækkefølge.

For at eleverne bliver sikre i at kunne genkende og ordne talsymbolerne og anvende dem til antalsbestemmelse, vil det være en fordel i undervisningen, at man på flere forskellige måder leger med tallene og deres værdier. Find tal i hverdagen, vær opmærksom på mængder og hav øje for, at eleverne uden for tællemæssige kontekster har styr på sammenhængen mellem tallenes navne, deres værdier og deres form.

! Opmærksomhedspunkt

Eleven kan genkende alle bogstavets form, navn og lyd (undtagen q, w, x og z).

! Opmærksomhedspunkt

Eleven kan genkende og ordne talsymbolerne og anvende dem til antalsbestemmelse.

6 Tværgående emner og problemstillinger

I dette kapitel beskrives og uddybes det, hvorledes børnehaveklassen i sin funktion som overgangsår arbejder tværfagligt og samarbejder med andre fagfolk og forældre. Kapitlet indeholder beskrivelser af og eksempler på samarbejde og overgange.

6.1 Samarbejde forud for skolestart

Kendetegn ved en velfungerende samarbejdspraksis mellem dagtilbud, skole og sfo/fritidshjem er klarhed over faggruppernes rolle, fælles planlægning og evaluering, udvikling af faglighed, ligeværdigt samarbejde og ledelsens opbakning. Skolers og børnehaveklasselederes fokus på at skabe større kendskab til hinandens fælles praksis og dermed få gjort det "fælles tredje" stærkere vil medvirke til at skabe en god og tryk skolestart.

Børnehavepædagog, sfo-/fritidshjems pædagog og børnehaveklasseleder kan holde samarbejds møder for at skabe sammenhæng for de kommende elevers skolestart og sfo-/fritidshjemstid.

Indholdet i samarbejds møderne kan for eksempel være:

- Gensidig orientering om pædagogik, struktur samt forventninger og krav, der stilles til eleverne ved skolestart
- Pædagogiske diskussioner/debatter/erfaringer
- Drøftelse af børnenes sociale relationer, og hvordan der er arbejdet med at understøtte børnefællesskaber
- Hvordan er børnene vant til at blive mødt ift. krav, hvis de er i konflikt, i skift eller lignende
- Hvilke betydningsfulde spor har eleverne med fra børnehaven
- Børnenes udvikling over tid og deres skoleparathed
- Planlægning af samarbejdet i forbindelse med skolestarten – brobygningen
- Evaluering af samarbejdet – brobygningen.

De senere år er der kommet større og større fokus på den gode skolestart og den gode overgang eller sammenhæng mellem dagtilbud, sfo/fritidshjem og skole, og mange kommuner har opsat rammer eller forventninger til samarbejdet og udarbejdet brobygningsaftaler.

Sådanne aftaler kan være meget forskellige, men nedenstående er et eksempel på, hvordan en aftale kan se ud.

Eksempel på brobygningssaftale for børnehaverne, sfo og skole

Tidspunkt	Samarbejde mellem børnehaver, skole og sfo'er	Deltagere
Årsskiftet	Møde med forældre til kommende børnehaveklassebørn. Vi drøfter gensidige forventninger (fx et lille spil a la gæt og byt).	Leder/BHKL/SFO/ BHPÆD.
Årsskiftet	Indskrivning af nye børnehaveklassebørn: Elektronisk indskrivning – se opslag i pressen og forældrene i deres e-boks.	Kontor
Foråret	Forældresamtaler i børnehaverne med henblik på skolestart: Samtaler med forældrene til kommende skolebørn, hvor børnenes udvikling beskrives og videregives til skolen.	BHPÆD/BHKL/ (Leder)
Foråret	Brobygning på tværs af børnehave/r, skole og sfo: Forslag til brobygning: Børnehaveklasseleder besøger børnehaven/-erne. Sfo-pædagog besøger børnehaven. De kommende børnehaveklassebørn kommer på skolen og er med i aktiviteter. Skolevenner – Skolepraktik – Førskoleaften.	BHPÆD/SFO/ BHKL
Efter skolestart	Forældremøde i børnehaveklassen. Indhold: Børnehaveklassens dagligdag. Børnehaveklassens mål og indhold. Skolebestyrelse. Forældreråd (husk evt. formøde med forældreråd.) Kan efter behov indtænkes: Skolerådgiver, sundhedsplejerske, tandlæger.	BHKL/SFO/ Skolebestyrelse
Efter skolestart	Genvisit i børnenes børnehaver. Besøget er planlagt. Børnene planlægger, hvad de gerne vil vise og fortælle i børnehaven. Besøget kan gentages.	BHPÆD/BHKL/ SFO
Efteråret	Brobygningssgruppen mødes. Fælles evaluering af vores opstart. Udarbejdelse af et fælles evalueringsskema.	Leder/BHPÆD/ SFO/BHKL

Mange steder i landet begynder børn i sfo eller fritidshjem det forår, hvor de senere på året begynder i skole. Den periode har forskellige navne rundt omkring. Perioden kaldes for tidlig skolestart, aprilbørn, forårs-sfo, førskolen osv. I dette afsnit bruger vi betegnelsen forårs-sfo.

Forårs-sfo er en kort periode mellem dagtilbud og skole, der gerne skal bidrage til børnenes trivsel og udvikling og sikre en god overgang fra dagtilbud til skole.

Ifølge henholdsvis folkeskoleloven og serviceloven skal sfo'er og fritidshjem, der modtager børn i foråret, indtil undervisningspligten indtræder, enten arbejde ud fra de kompetenceområder, der arbejdes med i børnehaveklassen, eller temaerne i den styrkede pædagogiske læreplan.

6.2 Samarbejde med skolens øvrige medarbejdere

Samarbejde med sfo/fritidshjem

Sfo/fritidshjem er i dag det primære eftermiddagstilbud for børn mellem seks og ti år. Det er vigtigt, at der etableres et tæt samarbejde mellem børnehaveklassen og sfo/fritidshjem. Samarbejdet kan have fokus på, at elevernes hverdag i skole og i sfo/fritidshjem ikke er præget af opsplitning, men at der tværtimod er en vis helhed og kontinuitet i deres hverdagsliv.

I samarbejdet mellem skole og sfo/fritidstilbud kan der være fokus på elevernes trivsel, udvikling, dannelse og læring, og det kan være igennem:

- Fælles temaer og projekter
- Drøftelse af børnesyn og tilgang i mødet med eleverne
- Viden om hinandens roller, ansvar og mulige bidrag, så begge grupperes faglighed og kompetencer bringes i spil
- Afholdelse af fælles forældresamtaler/forældremøder
- Fælles møder vedrørende elever med særlige behov
- Samarbejde om skolestarten – brobygning
- Gensidig relevant information vedrørende eleverne
- Udveksling af skemaer og månedsplan, så man fx ikke tager på tur samme dag
- Besøg i hinandens institutioner og få indblik i hinandens pædagogik.

Deler skole og sfo/fritidshjem lokaler eller fællesarealer, kan det være vigtigt for brugen af de fælles områder, at der er en gensidig hensyntagen til, at der skal foregå både undervisning og fritidsaktivitet inden for de samme rammer. Behovet i forhold til aktiviteter, møblering og lokaleindretning kan være forskelligt, men have stor og afgørende betydning for samarbejdet.

Fagprofessionelt kan man måske hurtigt blive enige om, at eleverne i skole og i sfo/fritidshjem skal være i fysiske rammer, der understøtter og stimulerer deres udviklingsmuligheder, men det kan her være interessant at anskue, hvad det for børnehaveklasseleder og pædagoger rent praktisk betyder.

Forældresamarbejde

For at styrke og fremme elevernes trivsel, udvikling og læring er forældresamarbejdet af stor betydning for at give alle en god og tryk skolestart. Et godt forældresamarbejde opstår ikke af sig selv, og skolen og børnehaveklasselederen kan derfor med fordel drøfte og planlægge, hvordan de vil arbejde på at skabe rammerne for et godt forældresamarbejde. Nedenstående er eksempler på en sådan rammesætning:

- Forventningsafstemning og kendskab til skolens værdier, der kan medvirke til at skabe et fælles grundlag for et samarbejde, fx hvem er ansvarlig for: madpakken, skoletasken, undervisningen, fritidsdelen.
- Tillid, som skabes gennem åben og løbende dialog. Det giver et gensidigt kendskab til hinanden.
- Forældresamtaler og møder, der er med til at give et kendskab til den enkelte elev og klassens trivsel og faglighed, og som danner ramme for at sætte fælles mål.
- Inddragelse og medindflydelse i elevens skolearbejde igennem forældreråd, inddragelse i klassearrangementer og daglige aktiviteter.

6.3 Overgang

Overgangen mellem børnehave og skole er karakteriseret ved, at børn skal skabe en ny identitet på rigtig mange arenaer – en livsovergang. De fagprofessionelle og forældrene er med til at skabe børnenes billede af overgangen. Samarbejde mellem de forskellige aktører, som beskrevet i tidligere afsnit, har derfor stor betydning for overgangen og vil også fremgå i dette afsnit.

For mange er det første møde efter børnehaven ikke børnehaveklassen, men sfo eller fritidshjem. Afstemning af pædagogiske forventninger mellem børnehave, sfo/fritidshjem og skole er derfor væsentlig og kan gøre en forskel for eleverne. Det, barnet lærer i børnehaven, skal også umiddelbart være anvendeligt og ønsket i sfo/fritidshjem og i børnehaveklassen.

Overgang fra børnehave til skole eller sfo/fritidsordning

Klassebetegnelsen, børnehaveklasse, indikerer en overgang fra børnehaven til skolen. Undervisningen i børnehaveklassen skal skabe sammenhæng i overgangen fra hjem og dagtilbud til skolen. Temaerne i den styrkede pædagogiske læreplan for dagtilbud og kompetenceområderne i børnehaveklassen ligger indholdsmæssigt tæt op ad hinanden, hvilket giver mulighed for at skabe sammenhæng i overgangen, så der er en rød tråd mellem indholdet i dagtilbud og børnehaveklasse.

Der kan med fordel udvikles samarbejdsaftaler for overgangen. Således kan faggrupperne hver især, i fællesskab og sammen med forældrene agere målrettet i forhold til elevernes overgang.

Arbejdet med overgange kan fx foregå gennem:

- Et fælles pædagogisk grundlag, hvor fælles værdier, mål og de strategier og metoder, der anvendes, beskrives. Ligeledes kan holdningen til skoleparathed foldes ud her. Et fælles pædagogisk grundlag giver mulighed for dialog samt arbejdet med en fælles opgaveforståelse.
- Viden og indblik i hinandens praksis, så barnets erfaringer kan overføres og anvendes i det nye miljø og i de nye relationer.
- Arbejde med det samme materiale og værdier derfra. Eksempelvis "fri for mobberi", så børnene oplever, at begreberne er de samme og benævnes ens.
- Viden om hinandens krav og forventninger til børnene/eleverne. Måden børn bliver mødt på.
- Fælles tema i forbindelse med overgangen.
- Der arbejdes med genkendelighed ift. sange, lege og aktiviteter.
- Besøgsdage på skolen (eller besøg af skolen), hvor børnehavebørn kommer på skolen og oplever en skoledag, ser teater, bliver fortrolige med legepladsen eller lignende.
- Inddragelse af børnenes perspektiver. Hvad er deres forestillinger, bekymringer, glæder m.m. Hvilke emner eller færdigheder er de optaget af? Og hvordan kan det perspektiv anvendes i relation til de krav og udfordringer, de møder i sfo/fritidshjem og skole?

Ligesom mange kommuner har beskrevet eller sat rammer for samarbejdet på det organisatoriske plan, har mange kommuner også sat forventninger til indholdet i selve overgangen. Nedenstående skema er et eksempel på, hvordan indholdet i overgangen kan se ud.

Eksempel på indhold for overgang

Tidspunkt	Aktivitet	Deltagere	Noter
Vinteren	Skoleparathedssamtaler.	Forældre/BH/ BHKL	
Forår	SFO besøger BH.	Skolegruppen/ BH/SFO	
Forår	BHKL besøger BH.	Skolegruppen/ BH/BHKL	
Forår	Skolegruppen på besøg i børnehaveklassen.	Skolegruppen/ BH/BHKL	Forslag til aktiviteter: Med til morgensang. Hilser på deres skolevenner. Er på biblioteket. Spiser madpakker. Holder frikvarter. Skolepraktik.
Før ferien	Førskoleaften.	Skolegruppen/ forældre/BHKL/ Leder	Fælles aften for elever og deres forældre med forskellige aktiviteter.

6.4 Daglige overgange

Der vil for eleverne være mange daglige små overgange. Det kan være:

- Fra undervisning til frikvarter
- Fra undervisning til sfo
- Fra aktivitet til aktivitet
- Fra skole/sfo/fritidshjem og hjem.

De daglige overgange rummer både udfordringer og potentialer for eleverne. Vigtigt bliver det her at skabe tydelighed omkring, hvilke muligheder, forventninger og krav der er tale om.

Særligt i de overgange, hvor der er skift mellem fagprofessionelle, struktur og fællesskaber, kan der være et særligt fokus på, hvordan eleverne kan støttes i (nye) fællesskaber og aktiviteter i sfo/fritidshjem. Det kan eksempelvis gøres ved, at:

- Børnehaveklasseleder og pædagoger har indblik i hinandens praksis, så elevernes færdigheder, deltagelsesmuligheder, udviklingspotentialer og tilgang til fællesskaber understøttes i sfo/fritidshjem.
- En pædagog kommer ind i klassen, inden skoledagen slutter, og fortæller, hvad man kan lave i sfo/fritidshjem.
- Mulige aktiviteter i sfo/fritidshjem visualiseres via et skema, så eleverne kan orientere sig.
- Eleverne vælger, hvad de gerne vil lave, eller hvem de gerne vil lege med i starten af sfo-/fritidshjemtiden.

6.5 Overgang fra børnehaveklasse til 1. klasse

Eleverne skal gerne opleve, at der i overgangen til 1. klasse er en kontinuitet, således at eleverne oplever, at deres erfaringer kan bruges, og at der i 1. klasse bygges videre på det, eleverne har lært, og på elevernes og klassens læringsmiljø, værdier, kultur m.m.

Der er flere måder, der kan samarbejdes på for at skabe en god overgang til 1. klasse, hvor den kommende 1. klasselærer får et kendskab til elevernes sociale og faglige styrker:

- 1. klasselæreren har timer i børnehaveklassen.
- Temaundervisning sammen med den øvrige indskoling.
- Skole/hjem-samtale i foråret, hvor kommende 1. klasselærer deltager.
- Overlevering af betydningsfulde oplysninger fra børnehaveklasseleder til 1. klasselærer.

Det har betydning for kvaliteten af overgangen mellem børnehaveklassen og 1. klasse, at det er en overgang, der prioriteres af de involverede fagpersoner, og at der også i den overgang opstilles en ramme og et scenarie for den gode overgang. Her kan ledelsen medvirke positivt ved at have klare forventninger til, hvem der gør hvad i samarbejdet, og hvad der vægtes i samarbejdet og i slutningen af børnehaveklassen og begyndelsen af 1. klasse.

7 Tværgående temaer

I dette kapitel beskrives fagets arbejde med de tværgående temaer:

- Sproglig udvikling
- It og medier
- Innovation og entreprenørskab.

7.1 Sproglig udvikling

Sproglig udvikling er medtænkt og særligt styrket i kompetenceområdet sprog. Sprog er styrket med hensyn til fokus på lytteforståelsen, udvikling af ordforråd samt øget fokus på sproglig bevidsthed, herunder regler for sætningsdannelse, ordkendskab og teksters formål og struktur.

Endvidere skal arbejdet med sprog indgå som en dimension i de øvrige kompetenceområder. Eleverne skal udvikle kendskab til kompetenceområdernes særlige sprog – fagsprog, hvilket muliggør, at eleverne kan forstå forskellige grader af præcision.

Undervisningen skal sigte mod, at elevernes sprog udvikles, så eleverne kan beskrive, navngive og tale om oplevelser, iagttagelser, genstande og fænomener inden for hvert kompetenceområde.

7.2 It og medier

Når eleverne begynder i børnehaveklassen, har eleverne allerede et godt kendskab til digitale medier. Eleverne vil derfor have nemt ved at bruge spil og diverse digitale medier ud fra en erfaringsmæssig praksis. Fokus i børnehaveklassen skal være på en bevidstgørelse af praksiserfaringer og en didaktisk tilgang til at bruge digitale medier, samtidig med at børnenes legende og innovative tilgang til digitale medier skal bibeholdes.

It- og mediekompetencerne kan udskilles i fire elevpositioner, som i praksis vil have store overlap og sammenfald:

- Eleven som kritisk undersøger. Der arbejdes med eleverne som kritiske undersøgere i naturfaglige fænomener.
- Eleven som analyserende modtager. Der arbejdes med eleverne som analyserende modtagere i kreative og musiske udtryksformer.
- Eleven som målrettet og kreativ producent. Der arbejdes med eleverne som målrettede og kreative producenter i sprog, matematisk opmærksomhed og i kreative og musiske udtryksformer.
- Eleven som ansvarlig deltager. Der arbejdes med eleverne som ansvarlige deltagere i krop og bevægelse og i engagement og fællesskab.

7.3 Innovation og entreprenørskab

Børnehaveklassens seks kompetenceområder tilgodeser udvikling af innovation og entreprenørskab på følgende måde:

- Handling og personlig indstilling kan der arbejdes meget med under kompetenceområdet engagement og fællesskab, hvor de vejledende færdigheds- og vidensmål for engagement kan referere direkte til handling og personlig indstilling.
- Kreativitet og omverdensforståelse kan der arbejdes med i naturfaglige fænomener. Det kan konkretiseres i de vejledende færdigheds- og vidensmål for bæredygtighed, men også i naturnysgerrig, hvor viden og erfaringer bliver udfordret til at finde nye muligheder og løsninger. Kreativitet bliver desuden bragt i spil i flere andre sammenhænge, hvor færdigheds- og vidensmålet er formuleret således, at eleverne skal eksperimentere med en opnået viden.

8 Tilpasning af undervisning til elevernes forudsætninger

I dette kapitel anskues det, hvordan der kan arbejdes med ressourcer og potentialer omkring elever i udsatte positioner og danne ramme for et inkluderende læringsmiljø. Beskrivelserne omkring læringsmiljø, legen, undervisningsdifferentiering og andre didaktiske greb, fra kapitel 3, gør sig i særdeleshed gældende her.

Undervisningen i børnehaveklassen må tage udgangspunkt i den enkelte elevs erfaringer og forudsætninger og det vil derfor altid være forskelligt, hvilke konkrete metoder og rammer, der har størst værdi for elevens trivsel, læring og udvikling. Ligeledes har omgivelserne, herunder det fysiske, sociale og relationelle, betydning for om en elev er eller kommer i en udsat position. Elever i udsatte positioner kan være elever fra familier med socioøkonomisk baggrund, elever med læsevanskeligheder, dansk som andet sprog, fysisk/psykisk funktionsnedsættelse eller elever, der i bestemte situationer befinder sig uden for fællesskabet. At være i en udsat position er dynamisk og kontekstbestemt.

Uanset hvilke forudsætninger og udfordringer den enkelte elev måtte have, må børnehaveklasselederen, ofte i samarbejde med pædagoger, vejledere og eventuelle eksterne fagprofessionelle, bestræbe sig på, at tilrettelægge en undervisning, så alle er tilpassede udfordrede samt oplever og har deltagelsesmuligheder i fællesskabet og undervisningen.

Måden der samarbejdes på kan derfor have stor betydning for de muligheder, der skabes for eleverne. Co-teaching er en form, der kan have positiv effekt for samarbejdet om et inkluderende læringsmiljø for alle eleverne. I co-teaching er to forskellige – men ligeværdige – fagligheder sammen om at planlægge, gennemføre og evaluere undervisningen. Det kan være børnehaveklasselederen og en vejleder med særlig faglig indsigt som kan understøtte eksempelvis fagligheden omkring børn med dansk som andetsprog eller matematikvanskeligheder. Det kan også være børnehaveklasselederen og en pædagog med specialpædagogisk indsigt eller en pædagog, der kan skabe fokus på struktur og gruppedynamik. Dermed supplerer de hinanden med deres fagligheder. Co-teaching kan understøtte et inkluderende læringsmiljø og samarbejdet ved at tilbyde forskellige praksistilgange og variation i undervisningen. Dette må dog ikke gå på kompromis med en tydelig struktur og rammesætning.

Det kan ligeledes have stor betydning for alle elever og særligt elever i udsatte positioner at arbejde med:

- Et inkluderende mindset, hvor blikket er flyttet fra et ensidigt individuelt perspektiv på elevens udfordringer til også at have et relationelt og kontekstorienteret perspektiv.
- Passende udfordringer og positive forventninger til eleverne.
- En differentieret tilgang til undervisningen, som bl.a. kan tage udgangspunkt i indholdet, niveau, metoderne, organiseringen, materialerne og sammensætningen af elevgrupper, så de støtter og udfordrer hinanden fagligt og socialt.
- Sammenhæng i de daglige overgange som eksempelvis frokost, frikvarter og sfo/fritidshjem. Her kan det være en hjælp for eleverne at vide, hvem de kan lege med og hvor der er en voksen, hvis der opstår et behov for voksenstøtte.

- Struktur og gennemsigtighed. Aktiviteterne kan starte med at forklare, hvad der er fokus på, og hvad målet er. Det er med til at skabe gennemsigtighed i forhold til undervisning, krav og kan hjælpe eleverne med at holde fokus. Lav fx en dagsorden for dagen og løbende for de enkelte aktiviteter, der visuelt viser, hvad eleverne skal lave. Der er vigtigt, løbende at skabe gennemsigtighed omkring hvor lang tid den pågældende aktivitet er i gang, hvor må eleverne være, hvem er det sammen med, hvad skal eleverne gøre, hvis de er færdige eller har brug for hjælp mm. Visualiseringen kan foregå for hele børnegruppen, men enkelte elever kan have brug for, at have deres eget visuelle skema, hvorpå der også kan tilføjes pauser ol.
- Begræns mængden af indtryk. Nogle elever kan have brug for hjælp til at sortere og prioritere indtryk, så de i højere grad kan holde koncentrationen på legen eller det faglige indhold. Børnehaveklasselederen kan begrænse mængden af indtryk gennem eksempelvis indretning af klasserummet og elevernes placering i klassen. Hvem arbejder eleven godt sammen med, og hvor i klassen er der mindst forstyrrelser?
- At skabe rammer for et læringsmiljø, hvor der er fokus på det relationelle, hvor børnehaveklasselederen går i dialog og er nysgerrig efter at forstå elevernes perspektiver og hvad, der motiverer elever.

Børnehaveklassen – Faghæfte 2019

2019

2. udgave

Design: BGRAPHIC

Denne publikation kan ikke bestilles.
Der henvises til webudgaven.

Publikationen kan hentes på:

www.emu.dk

Børne- og Undervisningsministeriet
Styrelsen for Undervisning og Kvalitet
Frederiksholms Kanal 26
1220 København K

BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET